

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2025. október • XXXVI. évfolyam 10. (419.) szám

Ára: 450 Ft

Kovács László: Kettő

- Türr megemlékezések tegnap és tegnapelőtt
- A 2. világháború vége – az út a 80 évvel ezelőtti japán kapitulációig
- Kovács László (1940-2003) festményeinek és fotóinak nyomában – interjú az életmű gondozóival
- Pósta Sándor és a nők – az olimpiai bajnok titkolt magánélete
- Mit nézzünk a színházban? – a helyi színtársulatok évadtervei

9 771 416 446 126

Tartalom

- A Türr-émlékezet régebbi dokumentumai (Mayer János összeállítása) 3
- A 150 éves Türr-évforduló (Sarlós István forrásközlése) 5
- Rövid történetek Türr Istvánról (Nebojszki László forrásközlése) 6
- Fejezetek a bajai zenei élet és színjátszásának történetéből (Gál Zoltán tanulmánya, 3. rész) 7
- 80 éve ért vége a második világháború (Kenyeres Zsolt tanulmánya) 9
- „Kovács László életművének teljes körű feltárására törekszünk” (Sándor Boglárka interjúja Laky-Molnár Borival és Palágyi Bálint Sándorral) 12
- Az olimpiai bajnok magánélete (Mayer János írása, 1. rész) 16
- Magas kultúrából kommersz termékek (Mayer János recenziója) 19
- Libor Zoltán: Bátor háztető (Haász Gyöngyi könyvismertetője) 21
- A bajai szintársulatok évadtervei (BH-összeállítás) 23
- Kedvenceink másképpen (Szünder Dezső receptjei) 24

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap elején
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő:

Dr. Mayer János

Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László

Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:

Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Masa György, Sarlós István, Sipos Loránd,
Szünder Dezső, Zalavári László

Online szerkesztő:

Mayer István

Lapalapító:

Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó: Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:

OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja

Számlaszám: 11732033 20030119

Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.

E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

Előfizetés: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:

Arculat Nyomda Kft.

Felelős vezető: Csuvár Zoltán

Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

A szó veszélyes fegyver

Mayer János

■ „Hát senki sem szabadít meg engem ettől az átkozott paptól!” – fakadt ki II. Henrik angol király 1170-ben a királyi udvar karácsonyi lakomáinak egyikén, udvartartásának színe előtt. A király dühödtt szavait hallván a krónikák szerint négy hűséges lovagja legott lóra pattant, és meg sem állt a Canterbury-ig, Thomas Becket érsek székhelyéig, betört a székesegyházba, és kardjával ledöfte az oltár előtt térdeplő főpapot, aki korábban a királyság kancellárjaként az uralkodó jobbkeze volt.

Az érsek persze tevékenységével régebben adott is alkalmat arra, hogy a király haragudjon rá: mindenáron igyekezett megakadályozni, hogy a királyi bíróság papok felett is ítélkezhesen (még súlyos köztörvényes bűncselekmények esetében sem), és vitájuk odáig fajult, hogy a prelátus egy időre kiátkozta az uralkodót. Szigorúan jogi értelemben véve a királyt talán nem terhelte felelősség a templomban meggyilkolt Becket haláláért, ám a keresztény világ nagy részében mindenütt felbujtónak tartották, és olyan nyomást helyeztek rá, hogy a büszke uralkodó 1174-ben végül arra is hajlandónak mutatkozott, hogy eltűrje: Becket sírjánál a rendház szerzetesei meztelen felsőtestét az odacsődült nép nyilvánossága előtt megkorbácsolják. Arról már nem is beszélve, hogy az angol egyházat sem tudta maga alá gyűrni, sőt a pápa már egy évvel Henrik megszegyenülése előtt Becketet szentté avatta. A négy gyilkos lovagot – miután bűnbocsánatért esedeztek előtte – a katolikus egyház fő pusztán szentföldi zarándoklattal sújtotta, mintegy azt sugallva ezzel, hogy a valódi felelősség nem őket terheli.

Az ismert történetből nem igazolható, hogy a gyilkosság a király kifejezett parancsára történt volna, ám szavainak mindenképp *sugalmazó ereje* lehetett. Ez az eset is mutatja, hogy dühös indulatból elhangzó, kellően át nem gondolt szavak kimondásának is lehet végzetes következménye. Mert bár Henriknek valóban volt oka haragudni az általa tisztségbe emelt, ám később vele szembe forduló főpapjára, azt neki is tudnia kellett, hogy annak kiomló vére visszaszállhat rá. Ő sem akarhatta, hogy országa a tett miatt szembe forduljon Rómával és a nyugati keresztény világgal (még jóval az anglikán egyház létrejötte előtt vagyunk), azt meg főleg nem, hogy annak ürügyén a vezető katolikus országokkal háborúba keveredjen. (Márpedig megtörtént: Skócia és Franciaország is hadakat mozgósított Anglia ellen.) II. Henrik ugyan országát és koronáját meg tudta menteni, tekintélyét azonban nemcsak alattvalói és ellenfelei, hanem még saját családtagjai előtt is örökre elvesztette.

Napjaink számos indulattól átfűtött közbeszédeben is igen gyakran fenyegetőznek lángszavú szónokok ellenfeleik lelövésével, lámpavasra húzásával, vagyonuk elkobzásával, netán nyilvános megkínzásával, megszegyenítésével. A közösségi média „bértrollnokjai” pedig úgy visszhangozzák szavaikat, mintha a Szentírást közvetítenék vele. Moglehetősen biztos vagyok benne (de legalábbis nagyon remélem), hogy e szavak kimondásának valójában nem erőszakra, gyilkosságra való tényleges felbujtás, hanem a saját tábor izgalmában tartása, a nem kellően motivált polgárok felajzása a célja. Csakhogy – amint a középkori példa mutatja – sokan lehetnek olyanok, akik nem tesznek különbséget aközött, hogy valakiből (választások útján) politikai, vagy pedig (erőszakkal) valódi halottat kell teremteni. Egyes – szélsőséges – politikai nézetek persze azt vallják, hogy a zsarnoki, korrupt hatalommal, diktatórikus hajlamú politikai ellenfelekkel szemben bármi megengedhető, sőt kívánatos – de ez a felfogás demokráciában nem értelmezhető.

És hogy mindez nem alaptalan félelem, a közelmúlt számos eseménye igazolja. Gondolhatunk bármit Donald Trumpról, Robert Ficórol vagy éppen Charlie Kirkről és a nézeteikről, az ellenük elkövetett merényleteket az nem igazolhatja. Mondhatjuk persze, hogy *általában* az emberekre nem jellemző az erőszakos fellépés, és hogy mifelénk nem volt divat a politikai gyilkosság, ám ha a tettet relativizáljuk, magyarázhatóvá tesszük, akkor könnyen adhatunk előzetes felmentést bármely későbbi orgyilkosnak is. Másrészt egy rosszul értelmezett mondat bármikor kitermelhet egy „magányos örültet” (Záh Felicián, John Booth, Gavrilo Princip, Lee Oswald stb.), akinek tettei olyan végzetes következményekkel járhatnak, ami neki eszébe sem jutott volna soha, vagy épp olyan aránytalan megtorlásra szolgáltatnak ürügyet, amelynek ártatlanok is áldozatul eshetnek.

Épp ezért jó volna, ha a kampánykommunikáció középpontjába a (vélt vagy valós) bűnösök megbüntetése helyett a saját, az ország jövőjére vonatkozó elképzelések, értelmes vitára ösztönző programok kerülnének. Ahogyan az is eszébe juthatna a habzó szájjal fenyegetőző, mások megfélemlítésében örömeiket lelő hordószónokoknak, (pop)színpadi szájhősöknek és pártvezéreknek, hogy erőszakra buzdító (vagy legalábbis azt el nem ítéző) szavaik akár az ő fejükre is visszaszállhatnak. Védekezhetnek persze azzal, hogy „ezek csak szavak”, amelyeket nem kell komolyan venni; ám a történelem számos példát szolgáltat arra, amikor felelőtlenül kimondott szavak bűnbottá, sőt gyilkos fegyverré váltak – ezért sem árt gondolkodni, mielőtt kimondjuk őket. ■

A Türr-emlékezet régebbi dokumentumai

■ Október végén hosszú tervezés után végre egész alakos szobra lesz városunk talán legnevesebb szülőttének, a szabadság- és békeharcos, az idén 200 éve született Türr Istvánnak. (Harmath István alkotásának felállításáról természetesen lapunkban is beszámolunk majd.) A „világbéke apostolának”, az olasz és a magyar szabadság hőisének szinte már életében komoly kultusza alakult ki; nem véletlen, hogy számos intézmény és rendezvény viseli a nevét város- és országszerte. Az alábbi összeállításban a Türr-emlékezet néhány korábbi dokumentumából idézünk, ezzel is tisztelve a kiemelkedő államférfi születésének bicentenáriuma előtt.

Dr. Faludi Gábor hagyatékát is felhasználva összeállította: **Mayer János**

■ 1. A Türr-tilátó leírása, avatása és emlékezete

1934. június 24-én avatták fel hosszabb tervező és építő munka után Baján a Türr-tilátót, amelynek környéke mára városunk kedvelt kirándulólhelye lett. Az építmény tervezője és építésvezetője Nagy András, a benne található dombormű és emléktábla alkotója Miskolczy Ferenc volt. (Igaz, utóbbi munkája csak 1938-ban került a helyére.) Az emlékmű építési naplóját és a hozzá kapcsolódó dokumentumokat a bajai Türr István Múzeum őrzi. Ezek között található a készülő emlékmű eredeti leírása is, amelyből az alábbiakban idézünk.

„Az emlékművet a Kamarásduna [sic!] új torkolatához, arra a földnyelvre terveztük, melyet a Kamarásduna torkolata és a Duna-folyam képeznek és mely mindkétoldali kővédezzel van ellátva.

E földnyelvre a Duna oldalán és a csatorna oldalán is fasorral beültetett töltés vezet. E fasorok a bajai közönség kedvenc sétahelei. A két fasor összetalálkozásánál magas jegenyék képezik az emlékmű zöld és kiemelő háttérét. E jegenyék azonban úgy vannak ültetve, hogy a fasorokból az emlékműre való rálátást ne akadályozzák.

Az emlékmű maga több célt szolgál:

1. Türr István tábormok emlékének megörökítését. E célra a terras [sic!] alatti árka-dos helységben [helyesen: helyiségben – a szerk.] fehér mészkőtáblán Türr István bronz palkettja [helyesen: plakettje – a szerk.] volna elhelyezendő, s mellette kétoldalt üresen maradó helyen Türr-re vonatkozó életadatok bevésésével. A táblát egyszerűen simán, minden cifraság nélkül képzeljük el, oly magasra elhelyezve, hogy még jól szemlélhető legyen, de a rosszindulatú kezek befirkalásától stb. mentesítve legyen.

2. Az új torkolat megjelölését: A Dunáról jövet ugyanis az új torkolat alig vehető észre, ennek megjelölése gyakorlati követelmény, hajózási és esztétikai szempontból egyaránt.

3. A legdélibb fekvésű csonkamagyar törvényhatóságnak országzászlóval való megjelölését.

4. A sétáló közönségnek magasabb tilátóhely nyújtását a gyönyörű dunai tájra. – Az emlékmű ezért terras-szerű felső kiképzésű, melyre szabadon, kívül hozzásimuló lépcső vezet fel. –

Az építmény tömege csigavonal alaprajzú henger, melyre kívülről hozzásimuló szabad lépcső vezet fel, csavarvonalszerű emelkedéssel. Hét félköríves nyílással néz belülről a köralaprajzúra kiképzett hely[i]ség a Dunára. [...]

Az emlékműavatáson természetesen részt vettek a Türr Istvánról elnevezett bajai M. Kir. Állami négy évfolyamú Fiú Felső Kereskedelmi Iskola tanulói (a „keristák”) és tanáraik is. Az eseményről a következő évkönyvünkben a következőképpen emlékeztek meg:

„Iskolánk részvétele a Türr István emlékmű felavatásán

Városunk és hazánk nagy fia emlékére Baja város díszes emlékművet állított, melynek felavatására június 24-én szép ünnepélyt rendezett. Az emlékmű a Dunaparton áll, ott ahol Türr István alkotása, a Ferenc-csatorna hajózási és öntöző tápcsatornája kezdődik s ahonnan a Duna vízeről és a hozzá vezető új befásított sétányról messze látható. Az ünnepély első részének megrendezésével a város közönsége iskolánkat bízta meg, mint amely Türr István nevét viseli. E megtisztelő megbízásra tanárkarunk a következő programot állította össze: 1. A városi polgári dalárda éneke, 2. Rózsa István, iskolánk tanárának ünnepi beszéde, 3. Költemény: A Türr István emlékmű felavatására, melyet Szabados Gyula III. évf. tanulónk szavalt el, 4. Az állami női felső kereskedelmi iskola koszorút helyezett az emlékmű talapzatára.

Rózsa tanár beszédében méltatta Türr István pályafutását, katonai, politikai és főként gazdasági érdemeit. A nagy férfiú főbb jellemvonását és világhíre emelkedésének

rugóit fáradhatatlan munkásságában, törhetetlen kötelességteljesítésében és lángható hazaszeretetében látja, mert csak ez erényekkel emelkedhetett a bajai egyszerű kőművesinas a Ferenc József, a Korinthusi és a Panama csatorna megvalósítójává. Csak ezekkel lehetett a közkatonából tábornok, királyi szárnysegéd, az országok sorsát befolyásoló diplomata és királyok bizalmas embere. A felavató ünnepélyen előadott, az igazgató [Dr. Kerekes György – a szerk.] tollából eredő verset a következőkben közöljük:

A Türr István emlékmű felavatására.

Kard és kalapács volt két erős kezében,
Kit az emlékmű itt most nekünk felidéz.
Építő, alkotó szellem a békében
S a harcok idején győzedelmes vitéz.

Harcnak, alkotásnak egy a célja nála,
A szent eszme, melyért épített és rontott,
Eljutni a béke boldog templomába,
Melyhez egykor itten kemény követ hor-dott.

A fényes hadvezér s a szürke közlegény
Világszabadságban népeket egyesít,
Csatornákat ás a sivár homok helyén
S vitorla szárnyakon embert testvéresít.

De nagy szíve vigye bármely messze tájra,
Csak visszasírja őt honi magyar rögre,
Künn is csak hazája szent ügyét szolgálja
S visszajött alkotni s pihenni örökre.

Ez éltető vizet ő indítá útnak,
Amely kék Dunánktól szöke Tiszának tart,
Amelyen gazdagon rakott hajók futnak,
S mely termővé teszi az ősmagyar ugart.

A nyugtalan víz, mely előttünk hömpölyög,
– Türr István városunk és hazánk nagy fia –
Világvihar, mely ez emlék körül dörög,
A te lelked hozzánk kiáltó szövegata:

Lesújtott, tragikus sorsú magyar fajom,
Villogó kard legyen kezében s kalapács,
Győzni fogsz a reád szakadt ezer bajon,
Harcolj, építs és eljőn a szent feltámadás!

[Forrás: A Bajai m. Kir. Állami Négyévfolyamú Türr István Fiú Felső Kereskedelmi Iskola tizenegyedik évi értesítője az 1933-34. iskolai évről. Közli dr. Kerekes György igazgató. *Baja, Corvin-nyomda, 1934.*]

dálkodás, mezőgazdaság, közlekedés, közművelődés). Türr a polgárosodás-európaiság agilis előmozdítója. »Nem tengerentúli expedícióra hívom én fel önöket, hanem a tenger által adományozott földünk, hazánk és országunknak a mezőgazdaságot, ipar és kereskedelem terén virágzóvá tételére. Ha azt akarjuk, hogy az isten segítsen, kezdjünk magunkon segíteni.« – javasolta írásában a Vízügyi főiskola akkor már nyugalmazott docense, ám ez utóbbi kívánsága azóta sem teljesült. [Forrás: Faludi Gábor: Nyolcvan éves a Türr-kilátó=Hidrológiai Közlöny, 2014/2. 47-48.]

Abban alighanem igaza volt a közelmúltban elhunyt szakembernek, hogy Türr István életművének megismertetésében komoly adósságaink vannak. Ám az újabb évforduló, az ideai emlékvé és a köztéri szobor állítása talán alkalmat ad arra, hogy ismételten ráirányítsa a figyelmet.

(Köszönöm Lehoczky Imre segítségét, aki a Faludi Gábor hagyatékában megmaradt anyagokat rendelkezésre bocsátotta.) ■

2. Kritikus hangok a 80. évfordulón

A Türr István vízgazdálkodással kapcsolatos munkáját több tanulmányban is feldolgozó dr. Faludi Gábor az emlékműállítás 80. évfordulójára emlékezve írt cikket a *Hidrológiai Közlöny* 2014/2. számába. Ebben egyebek mellett röviden felidézi az avatás történetét, és utal a Türr munkásságát elemző szakirodalmi munkákra, valamint a Türr-re emlékező különböző évfordulós rendezvényekre (1976, 2002, 2008), Türr életét feldolgozó könyvekre is. (Említi a Bajai Honpolgár 2008. évi lapszámait is, amelyek mindegyikében az akkori emlékvé tiszteletére szerepelt hozzá kapcsolódó írás.) Ám úgy érezte, hogy talán még mindig lehetne többet tenni Türr emlékezetének életben tartásáért: „Az emlékmű-kilátó elkészültének nyolcvanadik évében, gondolom, tudunk tenni azért, hogy a bajaiak köztudatában a civil, a magyar Türr-ről jogos büszkeségünket erősítendő, még több hiteles tényanyag váljon ismertté. Nem volt Garibaldi tizedese, nem volt magyar tábornok, nem volt mérnök, nem volt kőműves-segéd..., ezzel kapcsolatban tartsunk konzultációkat, cseréljünk véleményt.

Becsüljük úgy szülővárosában, mint ahogy becsülik Európában, a világban. Legyen része a bajai lokálpatriotizmusnak a Türr-életmű ismerete is. A reményteljesen fejlődő idegenforgalom tengelyének egyik meghatározó eleme az állandósított, kiegyensúlyozott, mértéktartó Türr-kultusz kellene, hogy legyen, Türr neve ugyanis, pozitív összekötés Európával, a világgal. Élünk vele!

Úgy gondolom, egy többnyelvű »Türr-tábla« elhelyezése a nagy forgalmú Tóth

Kálmán tér délkeleti sarkán, a szülői ház mellett kívánatos volna. Meggyőződésem, hogy a Türr István iránti tiszteletünk maradványként úgy tárgyasulhatna, ha az emlékmű-kilátó mellett, annak 80. évfordulójára magyar, olasz, angol, német, francia, szerb nyelven, Türr civil képességével, a nemzetek zászlóival Baja város emléktáblát állítana. A táblák szövege az alábbi lehetne:

TÜRR ISTVÁN 1925. augusztus 11. Baja - 1908. május 3. Budapest

Olasz királyi altábornagy

Nemzetközi hírnevét az olasz nép szabadságharcában, majd az egységes Olaszország létrehozásában vállalt kiemelkedő szerepe alapozta meg. A 19. század második felében fáradhatatlan ügybuzgalommal, szívós eltökéltséggel, hazai és külföldi szakemberek, nemzetközi erőforrások bevonásával, kormánykörök és a közvélemény megnyerésével, nagy dinamikával azon tevékenykedett, hogy az ország és benne szülőföldje fejlődését felgyorsítsa (vízgaz-

A 150 éves Türr-évforduló

Sarlós István

■ Idén ünnepeljük *Türr István* születésének 200. évfordulóját. A Türr-emlékvapcsán országszerte megemlékeznek Baja város leghíresebb szülöttéről. Ötven évvel ezelőtt, 1975-ben is nagyszabású városi ünnepséget tartottak, amelyet akkor Baja Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának Művelődési Osztálya keretében szervezett egy erre a célra alakult bizottság. A bizottság tagjai *Molnár János* osztályvezető, *dr. Nagy István* közművelődési felügyelő, *Bánáti Tibor* művelődésiközpont-igazgató, *Erdei László* alezredes, *dr. Faludi Gábor* főiskolai docens, *Földvári Imre*, a Hazafias Népfront városi titkára, *Galántai János*, a Türr István Szakmunkásképző igazgatója, *Járai Antal* sportfelügyelő, *Kvalla Ferenc*, a Türr István Kereskedelmi és Postaforgalmi Szakközépiskola igazgatója és *dr. Solymos Ede* múzeumigazgató voltak. Az akkori emlékvap augusztus 11-én kezdődött el a Türr-emléktábla megkoszorúzásával az egykori szülőháza helyén álló gyermekkönyvtár falánál. Októberben nyílt a Türr István Múzeumban az emlékkiállítás, majd november 14-én a róla elnevezett közgazdasági szakközépiskolában rendeztek sport- és szellemi vetélkedőt. Másnap következett a központi színházteremben egy irodalmi előadás, ahol a fellépők az egész országból összegyűlt, Türr István nevét viselő iskolák tanulói voltak. November folyamán minden iskolában megemlékeztek egy-egy osztályfőnöki vagy történelemórán Türrről, ennek alapjául *Lovrity Sándor* vissza-

emlékező beszéde szolgált. 1976. március 14-re terveztek a városi tanács dísztermében a *Türr István-emlékülést* 6 előadóval. A rendezvénytársaság zárása 1976 júniusában a *Türr István nemzetközi kosárlabdakupa* volt. Az 1975-ös rendezvények költsége 10 075 Ft volt, az 1976-os rendezvényekre 63 700 Ft-tal számoltak.

Az emlékbizottság által megszervezett program költségvetését 1975. október 28-án nyújtotta be a művelődési osztály a végrehajtó bizottságnál. Az előre kiadott tervezetet október 30-i rendes ülésén vette napirendre a VB a III. fejezet b) alpontban. *Molnár János* előadó / osztályvezető csak az előterjesztést olvasta fel:

„Baja Város Tanácsa VB.
Művelődési Osztálya
Előterjesztés

Türr István születésének 150. évfordulójának rendezvényeire és az eseménysorozat költségvetésére.

Tisztelt Végrehajtó Bizottság!

Ez év augusztus 11-én a volt szülőház helyén lévő városi könyvtár falán elhelyezett emléktábla koszorúzásával emlékeztünk meg Türr István születése 150. évfordulójáról.

Türr István unokája Baján

zetét. Munkásságával jelentős kapcsolatok és nemzetközi látókör birtokában, bátor gondolkodóként, kivételes képességű szervezőként hazája minden oldalú fejlődését kívánta előmozdítani.

Nemzedékünk nagyra becsüli Őt és szülővárosa is méltóképpen kíván megemlékezni az olasz szabadságharc tábornokáról, majd hazája érdekében annyit fáradozó és munkálkodó Türr Istvánról, aki egész életében megmaradt hazáját és városát szerető bajainak.

Kérjük a Tisztelt Végrehajtó Bizottságot, hogy a rendezvénytervezetet fogadja el és annak költségvetését illetően is hozza meg határozatát.

Baja, 1975. október 28.

Molnár János, osztályvezető.”

A programok részletes terveit az előzetesen kiadott anyag melléklete tartalmazta, arról így mindenki előzetesen tájékozódhatott. Két kérdés érkezett az előadóhoz, amelyből az egyiket *Molnár János*, a másikat *Csányi István* osztályvezető válaszolta meg.

„*Pap[p]* György kérdése: Ebben az évben volt a Türr István év. Mivel magyarázható, hogy mi most teszünk javaslatot és nem az évfordulóhoz kötődően akkor?

Molnár: A Türr évforduló országos rendezvényeihez kíván csatlakozni a város. *Oka:* a tervezés, előkészítés megtörtént, viszont anyagi feltételek sem voltak megadva, a központi szerveknél nem kaptunk olyan visszaigazolást, amelyek alapján megnyugtató választ tudtunk volna adni. Az összeállított programmal a minisztériumban egyetértettek, az Országos Türr kutatók nem tudtak volna bekapcsolódni és úgy véltük, hogy nyúlhat az évforduló a jövő évre is. *Bajoni Lázár elvtárs* [helyesen: *Bajomi Lázár Endre* – a szerk.]

Türr István a múlt század második felének egyik legérdekesebb, legszívesebb nagy nemzetközi tekintéllyel és kapcsolatokkal rendelkező, a magyar nemzeti történelem eddig kellően fel nem fedezett alakja. Tevékenysége azt mutatja, hogy lényegében reálisan ismerte fel az ország bonyolult gazdasági, politikai, kulturális hely-

Türr Kupa kosárlabda torna, 1976

az Európa Könyvkiadó szerkesztője is azt javasolta, hogy 1976-ra /elejére/ tegyük, mert akkor tudna egyetlen élő unoka részt venni ezen a rendezvénysorozaton. Az emlékbizottság ez év februárjában alakult meg, ezért volt idő, de több ok miatt el kellett nyújtani.

Havas József kérdése: Csányi elvtárustól kérdezem, mi a javaslat a költségvetés fedezésével kapcsolatban?

Csányi: A 76. évi költséget a pénzmaradványból fedezzük.”

A kérdések megválaszolása után a VB

a határozatban fogadta el az előterjesztést.

„97/1975. V.B. sz. [számú] Határozat: Türr István évforduló rendezvényei és költségvetésének jóváhagyása.

A végrehajtó Bizottság Türr István születésének 150. évfordulója megünneplésével kapcsolatos rendezvény-tervezetet elfogadja és az évforduló megünneplésénél felmerülő kiadások fedezésére – az előterjesztés szerinti összegeknek megfelelően – előirányzatot biztosít: 1975. évet illetően az

1975. évi költségvetési tartalék; 1976. évet illetően pedig az 1975. évi várható költségvetési pénzmaradvány terhére.

Határidő: azonnal, illetve 1976. június 30. Felelős: Molnár János osztályvezető.”

A 150 éves Türr István évforduló programsorozata Baján – és országosan is – igazából az év végén kezdődött el, majd folytatódott 1976-ban, és adott munkát a művelődési osztálynak, valamint az általános és középiskolákban dolgozó tanári karnak. ■

Türr István-plakett

Nebojszki László

■ A Zomborban megjelent Bácska című lap 1908. június 5-én megjelent számában Apróságok Türr tábornokról címmel történeteket közölt városunk születéséről, írásunkban ezeket tesszük a mai olvasók számára közkinccsé: „Sasvári Ármin, aki harminc év óta bizalmas ismeretségben volt Türr tábornokkal, igen érdekes visszaemlékezéseket közöl az elhunyt szabadsághősről. Ezek közül valók a következők:

Mikor Garibaldi 1860-ban elindult Quartóból Szicília felé, a sík tengeren észrevette, hogy az expedíció összes lőszerkészletét ellopták. Lőszer nélkül nem indulhatott Szicília és Nápoly királyának seregei ellen. Türrt bízta meg, hogy a közeli orbitellói erődéből szerezzen lőszert.

Az erőd parancsnoka Giorgini ezredes nagyot nézett, mikor Türr beállított hozzá és lőszert kért.

– Hová gondol? Felsőbb parancs nélkül!

– Megkapja a parancsot, – felelt Türr.

Leült, írt egy levelet, melyben a királytól az orbitellói erőd lőszereit kérte.

– Helyes, – szölte Giorgini, – most várjuk be a választ.

– Igen ám, de ez legalább 5-6 napig tart. Azalatt a nápolyi király egész hajóhadat küld

ellenünk. A diplomácia beavatkozik és a királytól – aki pedig kezdeményezte az expedíciót – követelni fogja Garibaldi visszahívását. És mindennek ön lesz az oka!

Giorgini megijedt.

– Hát vigye a lőszert. Még két ágyút is adok.

Türr vitte a lőszert és az ágyúkat és az expedíció mehetett tovább. Giorgino ezredest pedig letartóztatták. Két hónapra rá, mihelyt tehette, Türr Turinba ment a királyhoz.

– Önnel egy kis elszámolásom van, – szölte a király. – Ön kifosztotta egy erődömet.

– Igaz, de hoztam azért a kis lőszerért egész Sziciliát és a két ágyúért hozom majd Nápolyt.

– Giorgininek nem lesz bántódása, – felelt a király.”

„A calatafimi-i ütközet után Garibaldi elhatározta, hogy a hegyi utakon kerül Palermo felé. Az ágyúkat nem vihette magával, hanem küldte Carleone felé. A Bourbon sereg kémei a néptől semmit sem bírtak megtudni, csak annyit, hogy Garibaldi ágyúi mennek Carleone felé.

– Ahol ágyú van, ott van Garibaldi serege is, – gondolta a Bourbon-sereg parancsnoka és egész seregével az ágyúk után vetette magát; ezeket üldözte 3-4 napon át.

Garibaldi ezalatt a hegyeken át Palermo felé ment és május 27-én virradóra megrohanta a várost. Lanza tábornok, a palermai parancsnok ezt a dolgot így mesélte Türrnek.

– Amióta önök Marsalában kikötöttek, nem volt se nappalom, se éjjelem. Tegnap azt a jelentést kaptam, hogy Garibaldi serege vad futásnak eredt s már 4-5 napi járóföldre van.

– Csak az ágyúink voltak ott – felelt Türr. De ott volt azok nyomában az önök egész serege. És mi éppen ezt akartuk.

– No igen. Ezt ma reggel tudtam meg, mikor virradatkor azzal keltettek, hogy Garibaldi be-tört a városba.

Rövid történetek Türr Istvánról

– Jó hasznát vettük ágyúinknak, azzal, hogy – ott hagytuk.”

„Marsalában Türr szállott partra elsőnek és nyomban a táviróhivatalba sietett. Magával vitt egy táviró tisztet. Ez a táviróhivatalban a távirógép papírszalagjáról leolvasta a következő sürgönyt: »Két piemonti hajót látok közeledni; nyilván Garibaldi hajói«. Ebben a pillanatban megszólalt a jelzőkészülék. »Palermo« hívta »Marsalát«.

– Jelentse, hogy milyen zászló van a két hajón.

Türr rögtön feltalálta magát és azt felelte Palermonak:

– Tévedtem. Nápolyi hajók jönnek.

– Ostoba! – válaszolta Palermo.

– Magad vagy az, – gondolta magában Türr, de azt már nem sürgönyöztette, hanem – elvágatta a táviróvezetékét.” ■

Giuseppe Garibaldi-büsztt a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében

Fejezetek a bajai zenei élet és színháztörténetéből

3. rész

Dr. Gál Zoltán †

■ Baja zenei életében voltak már előzményei a zenekari mozgalomnak. A múlt század második-harmadik évtizedében két szimfonikus zenekar is működött a városban. A háború után a nagyzenekarhoz elengedhetetlen fúvós hangszerek hiányában leginkább csak vonós hangszerekből álló együttesre lehetett gondolni.

Az 1964-es esztendő elején néhány vonós hangszeren jól játszó zenebarát összeállt egy kis társasmuzsikálásra. Októberben adtak is már egy kis műsort az *Éneklő városok* sorozat keretében a Városi Színházteremben. Igazi bemutatkozó hangversenyüket a következő esztendő május 7-én tartották, *dr. Gaszner István*, a tanítóképző későbbi főigazgatója vezényletével. A bemutatkozás olyan sikeres volt, hogy a hangversenyt egy hét múlva megismételték az Országos Vízügyi Főigazgatóság budapesti székházában. Utána egymást követték a színvonalasabb hangversenyek élvonalbeli művészek, mint például *Perényi Eszter* hegedűművész közreműködésével.

Az alábbi kis történet egy zenekari szerepléssel kapcsolatos. *Kocsis Albert* Európaszerte ismert hegedűművészeinknek is volt – amint a régi szólás fogalmaz – mire szerénynek lennie. *Bach E-dúr hegedűversenyét* játszotta. Az egyik részt a kamagya már vagy ötödször kopogta le, mivel a zenekar mindig előreszaladt a tempóval. A szerény művész a következőképpen adta elő kérését: „Ezen a helyen, ahol meg kellett állnunk, pergő és gyorsításra buzdító hangjegyeket írt a zeneszerző, melyeket hajlamos vagyok elsietni. Kérem, vigyázzanak rám, akadályozzanak meg az előrerohanásban!” A hangverseny kirobbanó sikere azután bizonyította, hogy az összjáték tökéletesre sikeredett.

Több alkalommal együtt lépett fel a város két nagy együttese, a *Vízügyi Kamarazenekar* és a *Liszt Ferenc Énekkar*. Így történt ez 1968. december 16-án, a Kodály Zoltán halálát követő évben rendezett születésnapi emlékhangversenyen is, melyen *Johann Sebastian Bach* nagy műve, a *János-passió* csendült fel. A karigazgató *Vígh László*, a Liszt Ferenc Kórus kamagya volt. Szintén énekkar és zenekar közös produkciójaként hangzott el *Pergolesi Stabat mater* című műve. Ezúttal a Tóth Kálmán Gimnázium leány kamarakórusa énekelte *Schwalm Pálné* tanárnő vezényletével.

Gyümölcsöző együttműködés alakult ki a két testvérváros, Baja és Zombor zenekarai kö-

zött is. A két együttes egymással kiegészülve gyakran adott nagyzenekari koncerteket. Az együttműködés letéteményese a *Vízügyi Kamarazenekar* titkára, motorja és lelke, *dr. Magoss János* és a zomboriak kamagya, *Dragoslav Mitrović* zeneiskola-igazgató volt. A közös koncertekre komoly munkával, alapos próbákkal készültünk fel. Ha Zomborban játszottunk, az egykori Iparoskörben mindig fejedelmi vendéglátásban volt részünk. Természetes volt, hogy amikor Baján tartottunk közös hangversenyt, mi is igyekeztünk megmutatni, milyen a magyaros vendégszeretet. *Tetőzi Béla* volt „minden ügyek

Farkas Ferenc, aki darabot írt a Vízügyi Kamarazenekar számára

intézője”. Lelkiismeretesen tájékozódott, milyen vacsorát óhajtanak a vendégek. Abban az időben szinte megszerezhetetlen csemegének számított, hát feltette a kérdést a vendégeknek: „Szeretitek a békahúst?” Mire a válasz: „Hogy szeretjük-e? Imádjuk!”

A hangverseny után a Neptun Vendéglőben rendeztük a közös vacsorát. Amikor a felszolgáló kihozta a félszáz adag ínycsiklandozó békacombot, vendégeink csaknem elájultak. Mit szépítem a dolgot: zombori barátaink ismerték kollégánk örökké tréfálkozó természetét, így joggal hitték azt, hogy a békahúst illetően viccelt velük. Persze, végül a békahúsos tálak pillanatok alatt eltűntek az asztalokról, és kis késéssel ugyan, de kezdődhetett a rántott húsos ünnepi vacsora. Évek múltán is emlegettük, és jókat

nevettünk a különös lakomán.

A zenekar gyakran szerepelt új magyar művek megrendelőjeként is. Az így született kompozíciók közül hadd említsek meg egyet! Felkértük *Farkas Ferenc* kétszeres Kossuth-díjas zeneszerzőt, hogy a Vízügyi Kamarazenekar számára is írjon darabot. Hogy *Farkas Ferenc* elfogadta a felkérést, abban a véletlennek is szerepe volt. Nagy lokálpatrióta volt, szülővárosának lelkes híve, és történetesen én is nagykanizsai voltam. A véletlen úgy hozta, hogy játszottam abban a zenekarban, mely az országos évfordulós ünnepségek alkalmával, Szigetvár viadalának 400. évfordulóján, 1966-ban bemutatta Szigetváron, az ünnepségek fő helyszínén az évfordulóra komponált nagy művét, a *Laudatio Sigetianát*. Ezen kívül a Mester nagyon büszke volt *Csínom Palkó* című daljátékára, melyet – mint büszkén mondotta – Japántól Amerikáig szerte a világon játszottak. Én pedig éppen játszottam a Szegedi Szabadtéri Játékok zenekarában, amikor az a *Csínom Palkó* nagy sikerrel bemutatta. E kapcsolatok is közrejátszhattak abban, hogy elfogadta felkérésünket, és írta meg a Vízügyi Kamarazenekar számára *Jelky szvit* című hattételes művét.

Hadd említsem meg kegyelettel és tisztelettel a zenekar nagy öregjeinek nevét: *dr. Magoss János*, *dr. Abonyi József*, *Tetőzi Béla*, *Böröcz Jenő*, *Gergely József*. Talán még élnek közöttünk olyanok, akik ismerték őket. A zenekar sokat köszönhetett a vízügyi szolgálat munkatársainak és vezetőinek, különösen *dr. Szei János* és *dr. Halász Rudolf* vízügyi igazgatóknak a nagylelkű támogatásukért.

Amikor tisztelettel emlékezem a Vízügyi Kamarazenekar tagjaira, engedjék meg nekem, hogy mint az együttes két évtizeden át közreműködője, egy kis vidám történettel zárjam e sorokat. Jómagam a zenekar koncertmesteri tisztét töltöttem be. A koncertmester a karmester melletti pultnál ülő hegedűst jelenti, aki a zenekar behangolásáért, illetve a zenekar munkájáért felelős. Vannak zenekarok, melyekben nincs külön karmester, hanem a koncertmester maga dirigál. Baján a koncertmester hivatala kissé mást jelentett, mint általában. Nekem kellett gondoskodnom a próbateremről is. 1973-tól a kis szerb templom volt a zenekari próbák helyszíne, meg kellett szerveznem, hogy a próbákhoz időben nyitva és fűtve legyen, a kottaállványok, székek a helyükre kerüljenek, kottamásolatok elkészüljenek. Alkalmanként az orgonát is javítanom kellett, a zongorát szükség szerint, a csemballót minden játék előtt fel kellett

A Liszt Ferenc Kórus 1979-ben (Forrás: Petőfi Népe archívuma)

hangolnom. A szólalomkba be kellett jelölni a vonásokat. (Furcsán is hatna, ha a vonósok összevissza húzogatnák a vonót: egyikük le, a másikuk felfelé.) Karmesterünk, *Bolberitz Tamás* csak ritkán, esetenként csak a főpróbára és az előadásra tudott eljönni, mivel főállásban a Magyar Állami Operaház karmestere volt. Távollétében a betanítás és a vezénylés is rám hárult. Ezen túl koncertmesteri feladataim széles skálájához tartozott télvíz idején a kis szerb templom előtt összegyűlt hó ellapátolása is.

Éppen ebből az egyszemélyességből származott félreértés is. *Ábrahám* doktor bácsi – ötven évvel ezelőtt jogosan szólítottam így az idős urat – jeles fogorvos volt. Emberbaráti gyógyító cselekedetét tiszteletjeggyel háláltam meg, jóllehet sejtettem, hogy nem

Bolberitz Tamás, a Vízügyi Kamarazenekar karmestere (Forrás: Petőfi Népe archívuma)

tartozik a szenvedélyes zenerajongók közé. Ennek ellenére nagyon kedvezően nyilatkozott a hangversenyünkről. Csak azt nem értette, sajnált is érte, hogy a nagy nyilvánosság előtt – zsúfolva volt a Városi Színházterem – szegyzsemre miért kellett minden szám után hátrébb ülnöm. „Ugyan mit vétett, hogy állandóan leváltották?” – kérdezte. Valóban a koncertmesteri széken kezdtem a hangversenyt. Utána *Vivaldi* versenymű következett, melyben a második hegedűszólam szólóját játszottam, így két székkal hátrébb kerültem. A szünet után pedig a brácsaszólamban akadt feladatom. Ezt azonban a doktor bácsinak nem árultam el. Bűnbánóan pislogtam, és az aranyos doktor bácsi ezután még nagyobb együttérzéssel rántotta ki beteg fogamat.

Mielőtt megkísérelném együtt tárgyalni a bajai Liszt Ferenc Kör és vele kapcsolatos, most 95 éves Zeneiskola történetét, szeretnék megemlékezni a világhírű zeneszerző és zongoraművész, *Bartók Béla* bajai hangversenyéről. Egy olyan zseniális művésztől van szó, aki messze vitte a világban a magyar nevet, és volt olyan esztendő, hogy Bartók műveit a legtöbbet játszották. Bármily különös, de az 1928 húsvét hétfőn tartott bajai hangverseny annak idején feledésbe merült. Az 1934-es Bajamonográfia zenei része például nem is említi meg, és Bartók fia is nálam tájékozódott apjáról írott, *Bartók Béla műhelyében* című, 1981-ben megjelent könyvéhez. Mielőtt jogos kritika érné szerénytelenségemet, megemlítem, hogy Bartók fia azért tudhatott apja bajai hangversenyéről, inkább csak a biztos adatra lehetett szüksége. A véletlen folytán olyan szerencsés

voltam, hogy találkozhattam még két olyan személyiséggel, akik végzős gimnáziumi diákként segítettek a hangversenyterem berendezésében, így jelen voltak a hangversenyen. Nevüket hadd említsem tisztelettel. Egyiküket *Böröcz Jenő*nek hívták, muzikus társam, a Vízügyi Kamarazenekar egyik nagy öregje volt. A másikuk *Acház Imre*, az egyetlen volt az országban, aki 6 éves korától minden egyes nap naplót vezetett, és a legnagyobb pedagógiai könyvtára volt hazánkban. Ösztönzésre 10 láda hihetetlen értékű könyvet adott a Bajai Városi Könyvtárnak, köztük nagy írók első kiadásait. E kis kitérő után visszatérnék Bartók hangversenyére.

A Nemzeti Szállóban (ma Duna Wellness Hotel) rendezték meg, a *Bajai Ujság* 1928. áprilisi számában *A Liszt Ferenc Kör húsvéti ajándéka* címmel előzetest írt róla: „Az igazi hangversenykedvelő közönség számára különösen attraktívot nem hozhatott volna az eseményekben túlonult gazdag zeneévvad: *Bartók Béla* elfogadta a Liszt Ferenc Kör meghívását, és húsvét hétfőn Baján fogadjuk a legnagyobb magyar zongoraművészt és zeneszerzőt. *Március 11-én érkezett csak haza Amerikából, ahol óriási munkát végzett a modern magyar zene már világszerte elismert és ünnepelt művésze. Néhány hét alatt 25 hangversenyt adott a különböző városokban, s így nem csoda, ha kissé fáradtan érkezett vissza a hosszú útról.*”

Nem folytatom a felsőfokban méltató cikket. Természetesen ismerjük a hangverseny műsorát is, sőt a jelenlévő két akkori diák azt mondta nekem, hogy ráadásként Bartók híres darabját, az *Allegro Barbarót* játszotta. Még annyit, hogy sokáig tartotta magát a téves nézet, hogy Bartókot a híres bajai származású hangversenyrendező, *Kun Imre* hívta volna meg városunkba. Kérésre *iff. Éber Sándor* festőművész kérdést intézett hozzá ezzel kapcsolatban egy bajai látogatásakor. Válaszából kiderült, hogy *Kun Imre* ekkor Bartókot még nem is ismerte. Mindezt egy, az Éber-gyűjteményben megőrzött hangfelvétel is igazolja. Én úgy vélem, és ez jelenleg az elfogadott nézet, hogy Bartókra a figyelmet az akkor Baján református lelkészként szolgáló művészettörténész, *Fülep Lajos* hívta fel egy lyceális előadásán. Bartók hangversenyéről lelkes értékelést írt *id. Éber Sándor* festőművész a Bajai Ujságba a hangverseny után két nappal, *Fényszórá a magyar éjszakában* címmel.

Végezetül a Liszt Ferenc Kör jegyzőkönyvéből idézek: „Legkimagaslóbb művészi élménye a második félévnek az április 9-i *Bartók Béla* zongoraest volt, a világhíró zongoraművész és zeneköltő bensőséges, mesteri játéka soha el nem múló emlékként él majd az emberek lelkében.” ■

80 éve ért véget második világháború

Kenyeres Zsolt

■ Éppen 8 évtizede, 1945 szeptember 2-án ért véget a legutóbbi, egész világra kiterjedő fegyveres konfliktus. Ezzel a cikkemmel erről emlékezem meg: az alábbiakban röviden az 1945 áprilisa és szeptember 2. közt lejajlott legfontosabb ázsiai harci eseményeket mutatom be, amelyek elvezettek a második világ-háború végleges lezárásához.

Az okinavai csata

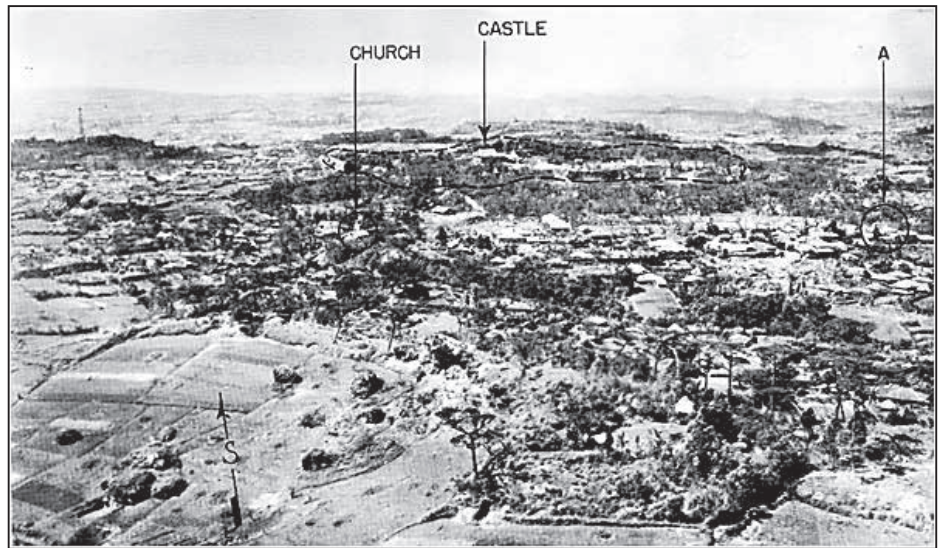
Az okinavai csata (1945. április 1.–június 22.)

Okinava a Rjúkjú-szigetek egyik vulkanikus szigete, mely ma is Japán része, ekkor már az anyaország belső védelmi övezetének fontos tagja (563 km-re fekszik Kjúszútól délre), és Ivo Dzsima márciusi eleste után a japán főszigetek elleni tervezett amerikai invázió utolsó előtti akadálya volt. Ennek elfoglalása már támaszpontot és katonai bázist teremtett volna Japán megszállásához.

A japán császári haderő ekkor már nagyon komoly gondokkal küszködött. A légierje minőségileg és mennyiségileg is alulmaradt a brit-amerikai koalícióval szemben. A tapasztalt pilóták elvesztése után sebtében kiképzett tapasztalatlan hajózó állomány nem volt képes megakadályozni az amerikai légierő tömeges bombázásait japán nagyvárosok, kikötők és

Az invázió kezdete

A Suri-vonal április 28-án

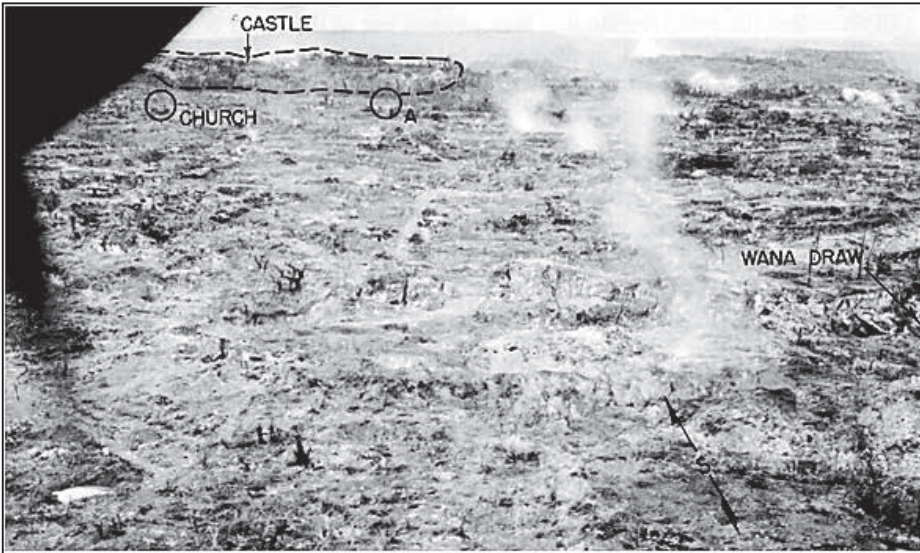
repterek ellen. A krónikus üzemenyaghiány is komoly gondot jelentett. A hadiflotta legértékesebb része, az anyahajó-állomány zöme a nagy tengeri csatákban (Fülöp-szigetek, Mariana-szigetek) elsüllyedt. A hadihajók (köztük volt a világ akkori legnagyobb hadihajója, a *Jamato*) a kikötőkben rekedtek, ahol zömüket az amerikai légierő tömegesen támadta 1945-ben. A japánok ekkor már csak a fanatizmusban bíztak. Jellemző volt rájuk, hogy inkább öngyilkos támadásokat hajtottak végre, megadás helyett. A légierő 1944 októbere után kamikaze-támadásokkal fiatal pilóták ezreit áldozta fel, hogy megállítsa az ellenséget.

A mintegy 60 mérföld (nagyjából 100 km) hosszú és legtágabb pontján legfeljebb 32 mérföld hosszúságú szigetet alaposan megerősítette egy mintegy 100 000 fős japán helyőrség, *Usidzsima Micuru* tábornok parancsnoksága alatt. Csapatait a sziget déli részén vonta össze. Vezérkari főnöke elképzelését megvalósítva úgy határozott, hogy a szövetséges tengeri és légi fölény miatt nem védi a tengerpartot, hanem a terep adottságait kihasználva barlangokban, mélyen tagolt, megerősített állásokban, alagutakban vonta össze erőit; a védők szinte bevehetetlen erődé alakították a területet (ún. *Suri-vonal*). Bunkerek, álcázott lőállások, aknamezők, csapdák várták a támadókat. *Usidzsima* emellett számított a kamikazék fokozott támogatására, és az általuk okozott, várhatóan nagy amerikai veszteségek kiváltotta lélektani hatásra is. Kjúszú szigetén 1050 kamikaze gép a tengerészeti légierő kötelékéből, 600 a szárazföldi légierőtől, Formozán 50 a tengerésztől és 200 a szárazföldi köteléktől állt bevetésre készen az invázió elhárítására.

1945 áprilisában a Task Force 58 gyors reagálású hajóraj 216 amerikai hadihajójával (39 anyahajó, 18 csatahajó, 177 romboló, továbbá a britek egy 251 hajóból álló egysége, benne 11 anyahajó, 2 csatahajó) támadta a szigetet. A flotta hermetikusan elzárta a védőket az utánpótlástól, és légzárát is képezték a kamikaze támadások elhárítására. A partraszálló erő (a 10. amerikai hadsereg, 182 000 fő) *Simon Bolivar Buckner* altábornagy vezetése alatt április 1-jén kezdte meg a támadást. A hadműveletben több hajó és katona vett részt, mint a normandiai partraszállásban: a szigetet 1400 hajó, közte 325 hadihajó vette körül.

A partraszálló erők gyorsan teret nyertek, a védők csak a védvonal közelében indítottak ellentámadást, és az erődrendszer bunkereit a támadóknak egyenként kellett felszámolniuk, ráadásul a tengeren horgonyzó hajóktól csak elégtelen tüzérségi támogatást remélhettek. Az első védvonalat csak április 14-én sikerült áttörni, a következő vonalon pedig elakadt az előrenyomulás. A japánok több kamikazetámadással próbálkoztak április 6. és 22. között. 22 hadihajót el is tudtak süllyeszteni, 66-ot megrongáltak, cserébe viszont 900 gépet veszítettek, és ebből csak 260 érte el a hadihajókat. A sziget ostromára ennek nem volt hatása.

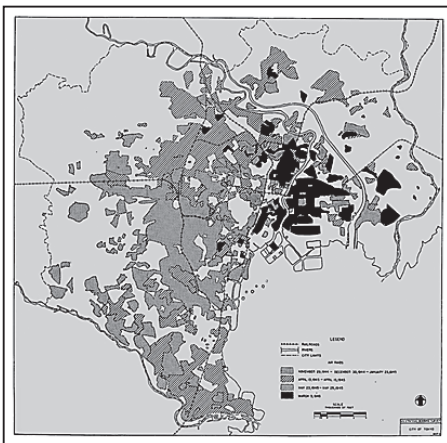
A japánok ekkor feláldozták a legnagyobb hadihajójukat, a *Jamatót*. 9 kisebb hajó kíséretében azzal a feladattal küldték a térségbe, hogy minél több amerikai hajót süllyesszen el, majd a partra futva a végsőkig harcoljon. Az amerikaiak több mint 300 repülővel támadták a hajórajt. Mindössze 3 japán romboló élte túl a támadást. A *Jamato* elvesztésével a japán

Május 23-án jól látni a kastélyt és a templom romos állapotát (helyszíni fotók 1945-ből)

flotta gyakorlatilag megszűnt létezni. A szigeten a májusi monszon miatt a terep nehezen járhatóvá vált, ez a védőket segítette. Május elején a japán védők egy része öngyilkos banzáj támadásokkal ellentámadásokat indított Uszidszima akarata ellenére, ám ezek az amerikai erők gyilkos kereszttüzeiben elakadtak. Május végére sikerült a támadóknak két japán repteret elfoglalnia, és a létszámban megfogyatkozott védelmet részekre szabdalni. A sziget utolsó védője június 23-án adta meg magát. Egyik oldal vezetője sem élte meg a csata végét, Uszidszima rituális öngyilkosságát követett el, amikor állásait elérték az amerikaiak, míg Buckner altábornagy pedig tüzérségi repesztalálattal következtében halt meg.

A csendes-óceáni hadszíntér legvéresebb ütközetében 12 520 amerikai katona esett el és 36 631 sebesült meg, a japánok 102 ezer katonát vesztek, alig 7500-an estek fogságba. A sziget lakosainak egyharmada, 150 ezer ember is meghalt; immár nemcsak katonák, hanem civilek, felnőttek és gyermekek

A márciusi tokiói támadás eredménye, a fekete szín a teljesen elpusztított városrészeket jelöli

is áldozatok lettek. Ezek egy része öngyilkosságot követett el, mert nem akartak amerikai fogságba kerülni. Ezen felül az amerikaiak 36

A Louisville cirkáló támadás alatt

hajót és 763 repülőgépet, a japánok 16 hajót és több mint 1400 repülőt vesztek. Ezek a súlyos veszteségek – állítólag – jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy az amerikai hadvezetés végül a japán főszigeteket megtámadása helyett az atombomba bevetése mellett döntsön.

A Japán elleni légitámadások

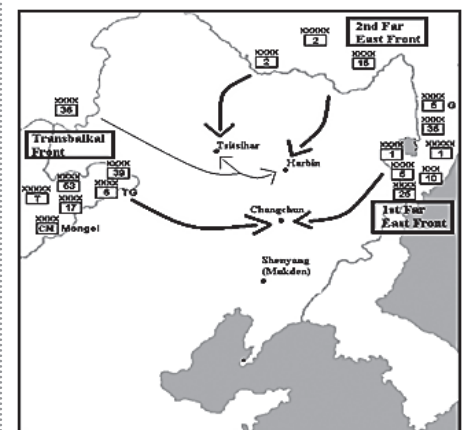
Az amerikai légierő 1944 végétől fokozatosan, egyre sűrűbben támadta a japán városokat. Nemcsak a katonai célpontokat támadták, hanem ún. terrorbombázásokkal a hátszág lakosságának morálját is meg akarták törni. A zömében fából épült japán lakóépületek leégtek. A Tokió ellen 1945 márciusában végrehajtott támadás során például 279 bombázó 1510 tonna zömében gyújtóbombát dobott le, az elégtelen légvédelem és kárelhárítás miatt kb. 100 000 ember halt meg, 267 171 lakóépület elpusztult. Ugyanakkor a lakosság morálját nem tudták megtörni, csakúgy mint 1940 nyarán az angliai légcisáta és London bombázása során.

A terrorbombázás tetőzése a Hiroshima és Nagaszaki elleni augusztusi atomcsapás volt. A történészek napjainkig vitatják, hogy csakugyan elkerülhetetlenül szükség volt-e a két nukleáris csapásra. Az egyik nézőpont szerint ez készítette arra a japánokat, hogy kapituláljanak, tehát az atomtámadás lerövidítette a háborút. A másik vélemény szerint ez a támadás csak a világ többi nagyhatalmának, főleg a Szovjetunióknak jelezte, hogy az Egyesült Államok a világ első számú katonai nagyhatalma, így már az antifasiszta koalíció tagjai (USA-Szovjetunió) közti ellentét kibontakozását is jelezte. Az atombomba hatása megőrizte a japán közvéleményt, utána a császár maga utasította a háború irányításáért felelős legfelsőbb tanácsot, hogy fogadják el a potsdami nyilatkozat szövetségesei által lefektetett feltételeit (a feltétel nélküli kapitulációt), és kössenek békét.

A japán hadiflotta kikötőkben rekedt hajóit sikerült a nyár folyamán semlegesíteni. 1945. július 24-28. között a Kurei tengerészeti bázist több hullámban támadták amerikai és angol bombázók: egy anyahajót, 4 csatahajót és 5 cirkálót süllyesztettek el. Ez volt a „japán Pearl Harbor”.

A szovjetek mandzsúriai támadása (1945. augusztus 6-20.)

Japán és a Szovjetunió 1941 áprilisában kötött egy 5 évre szóló semlegeségi szerződést, amely Sztálin számára lehetővé tette a keleti erőinek átdobását a németek elleni háborúba. Roosevelt és Churchill már 1943-ban is szorgalmazta, hogy a Szovjetunió szálljon harcba Japán ellen. A szovjet diktátor erre ígéretet is tett a teheráni konferencián. Elképzelése szerint országa 3 hónappal az európai háború befejezése után harcba száll Ázsiában. De megszabta a hadba lépésének árát is: a Szovjetunió Kínával szembeni területi követeléseit. 1945 februárjában a jaltai találkozóon megerősítette ígéretét. 1945 februárjától megindult a szovjet erők megerősítése Szibé-

A szovjet haditerv

riában és a kínai határ mentén, majd áprilistól kezdve 4 hadsereget csoportosítottak át az európai frontról. A támadás kezdetére a Vörös Hadsereg 1 558 000 katonát, 5560 páncélost, 26 000 löveget és aknavetőt, valamint 3800 repülőgépet vont össze, és hatalmas fölénybe került a japánokkal szemben. A három szovjet támadó csoportosítással *Jamada Otozō* tábornok *Kvantung-hadseregének* kellett felvennie a harcot, amely 1 445 000 katonával, 1215 páncélossal, 6700 löveggel és aknavetővel, valamint 1800 repülőgéppel rendelkezett. A japán haderő azonban fegyverzetének mennyiségében és minőségében is elmaradt a szovjetek mögött, és harci szelleme sem volt a legjobb. Haderejében sok olyan kínai és koreai katona volt, akik nem voltak motiváltak. A hadsereg utánpótlása is akadozott, nem számíthatott az anyaországi szigetek támogatására sem, amelyeket a flotta pusztulása teljesen elvágott a kontinensről, a szövetséges légitámadások miatt alig tudott felkészülni egy ellenséges partraszállás

északra, a mongol támadások hagyományos útvonala mentén. Emellett túlzottan bíztak a természetes akadályokban is.

1945. augusztus 9-én hajnalban kezdetét vette az *Augusztusi vihar* hadművelet: a *Bajkálontúli Front* 6. gárdaharcocsihadsereg megindult a Nagy-Hingan hegyein át, és két nappal később már a Mandzsú-síkságon voltak. A meglepett japánok megkezdték a hátrálást, a szovjet páncélosok azonnal kihasználták az arcvonalon keletkezett rést. Olyan gyorsan nyomultak előre, hogy üzemanyaghiány miatt hamarosan meg kellett állniuk. *Rogyion Malinovszkij* marsall repülőgépekkel küldött utánpótlást, augusztus 13-án a harcok újra elindulhattak. Ezalatt a 36. hadsereg Hajlar térségében bekerítette a japán állásokat, és Pokot felé indult, *Isz-sza Plijev* szovjet-

A Haruna csatahajó elleni támadás 1945. július 28.

Kvantung hadsereg

visszaverésére. Viszont a hadműveleti területet hegyek, sűrű erdővel benőtt völgyek és mocsarak borították, és ez igen alkalmassá tette a hathatós védelem megszervezésére.

A japán hadvezetés úgy kalkulált, hogy a hátrvédelem késleltető akcióira építve lehetőséget biztosít fő erőinek ellentámadás indítására. Ha pedig bekerítés történik, minden egységet Korea felé vonja vissza. A terv azonban elhibázott volt, mert alábecsülték a bevetett szovjet erők nagyságát. A japán felderítés a Csendes-óceánon zajló eseményekre összpontosította figyelmét, és nem tudott arról, hogy az arcvonal mögött álló 6. gárdaharcocsihadsereg, a szovjet támadás éke, át akar kelni a mongóliai hegyeken. A japán parancsnokság ezt nem tartotta lehetségesnek, és meg volt győződve arról, hogy a szovjet támadás fő ereje *Hajlar* térségét fogja érni a Nagy-Hingan hegységtől

tűzszerészekből álló speciális rohamosztagokat küldött a japán állások ellen, ami rendkívül hatékony volt. Augusztus 11-én a szovjeteknek sikerült bekeríteniük az ellenséget. A további hadműveletek eredményeként a Kvantung-hadsereg ellenállása megtört, a japánok a harcok beszüntetését kérték a szovjetektől. 1945. augusztus 17-én a szovjet fél augusztus 20-i határidővel följárlotta a fegyverszünetet, amit

a japánok elfogadtak. A Vörös Hadsereg ugyanakkor átlépte a koreai határt, elfoglalta *Szahalin* déli részét és a *Kuril-szigetek* nagy részét. A hadjárat elsősorú szovjet győzelemmel végződött, a Kvantung-hadsereg megsemmisült. A harcok során 84 ezer japán és 12 ezer szovjet katona halt meg. 609 000 japán katona esett fogságba.

A néhány hetes, a háború végkimenetelét alapvetően már nem befolyásoló hadműveletekkel a szovjetek komoly pozíciókra tettek szert Kelet-Ázsiában, és ennek messzemenő, máig is tartó következményei lettek. A koreai háború és a félsziget ma is fennálló megosztottsága mellett a Kuril-szigetek hovatartozása állandó feszültséget jelent az orosz-japán viszonyban, de Mao Ce-tung erőinek is a szovjet megszállás alá kerülő Mandzsúria jelentette azt a hátszínzást, amelyre támaszkodva végül is győzelmet arattak a kínai polgárháborúban.

Szeptember 2-áig a szovjetek folytatták hadműveleteiket, ekkor került a Szovjetunióhoz a Kuril-szigetek. A Szovjetunió és Japán csak 1956-ban, közös nyilatkozatban nyilvánította hivatalosan lezártnak a háborút, de a két fél a Kuril-szigetek körüli területi vita miatt azóta sem kötött békeszerződést. ■

Szovjet katonák Port Arthurban

„Kovács László életművének teljes körű feltárására törekszünk”

■ Kovács László festő- és fotóművész, pedagógus 1940. szeptember 26-án született Szeremlén (idén épp 85 éves lenne). Életpályája sajnálatosan korán tört derékba, egykori tisztelői, szerettei és tanítványai azonban a mai napig is a legnagyobb megbecsüléssel emlékeznek rá. Családja célul tűzte ki az életmű minél teljesebb felkutatását és megismertetését, a megvalósításban két fiatal képzőművész, Laky-Molnár Bori (Kovács László unokája) és párja, Palágyi Bálint Sándor jár élen. Törekvéseik nyomán született meg az a gyűjteményes kiállítás, amellyel augusztus végén tisztelegtek a művész emléke előtt a szeremlei művelődési házban, de egyéb terveket is dédelgetnek: ezekről és az életmű további, lappangó darabjairól is beszélgettünk velük az Éber-emlékházban.

Sándor Boglárka

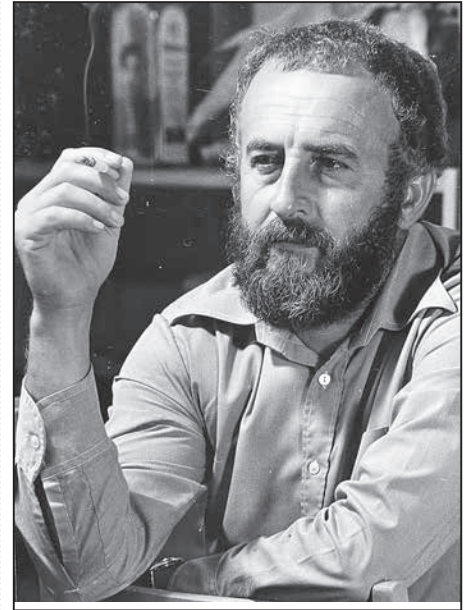
■ Palágyi Bálint Sándor: A kiállítás ötlete nyár elején fogalmazódott meg, de mi már tavaly elkezdtünk foglalkozni az életmű kutatásával. Laci bácsi özvegye, Erzsébet – a családi szóhasználatban: Nanó – keresni kezdett Szeremlén bizonyos képeket, amelyeket a művész még életében adott a községnek. Tavaly még nem került elő mindegyik. Idén ismét nekifogtunk a keresésnek, és Holka Gábor szeremlei polgármester segítségével most sikeresebbek voltunk, pl. a bezárt iskolaépületből is előkerült két festmény és 50 darab fotóművészeti alkotás, amelyeket visszaadtak a családnak. Akkor vetette fel Willi Mónika, aki jelenleg Szeremlén a kultúraszervezést végzi, valamint Kovács Zsuzsanna, aki korábban foglalkozott ugyanezzel, hogy hozunk össze egy kiállítást a könyvtárban. Elkezdtünk gondolkodni a lehetőségeken, végül a művelődési ház lett a helyszín, és akkor már adta magát, hogy minél több kép legyen a falakon, tehát igyekezzünk további alkotásokat is előkeríteni. Akkor jelzett nekem Éber Anna, a bajai Éber-emlékház kurátora is, hogy van nála egy kép, amely még Nagybaracskáról került elő. Azt is megkaptuk, nagy örömünkre. Nagyon sok segítséget kaptunk és kapunk folyamatosan N. Kovács Zitától, a bajai Türr István Múzeum igazgatójától is, aki már a művész életében is szívén viselte az életmű sorsát, és most is figyelemmel kíséri a tevékenységünket.

Laky-Molnár Bori: Nagypapám képeit mi a családban nagy becsben tartottuk. Mindenki őrzött belőlük néhányat, nagymamám pedig gyakran emlegetett olyan festményeket, amelyek esetében sajnálta, hogy azok kikerültek a családból. Azt tehát mindig tudtuk, hogy a nagypapám nagyon sok festményét elajándékozta, illetve többet el is adott. Ezek közül néhányat maga

is sajnált később. Bennem már régóta ott munkált, hogy legalább az otthon fellelhető alkotásokat fotózzuk be, és kezdjük el katalogizálni, de közben jött az ötlet, hogy a Szeremlén lévő, ajándékozott képeket is gyűjtjük össze, hiszen ott tényleg bárkinél lehetnek. Sajnos, nagypapám nem dokumentálta, hogy pontosan kihez és milyen kép került, még leírás vagy cím sincs némelyikről, amin túladtam. Bálint tavaly járt először Szeremlén velem, és Nanó már akkor sem értette, hogy miért érdeklik őt például a nagypapám középiskolai rajzai, amelyeket a szekrényekben őriztünk. Óriási csodálattal nézte végig őket, és számos iratot is hazavittünk Budapestre, hogy majd azokat is átnézzük. Innen indult az igénye annak, hogy minél átfogóbban megismerjük az életművet.

– Mi vonzó számotokra Szeremlén?

P. B. S.: Budapesten születtem és nőttem fel, számomra a vidéki élet és a vidéki ház különleges élményt jelentett. Tavaly még dolgoztam, amikor az egyik szabadságomon, nyár elején lejöttünk ide, Szeremlére. Teljesen elbűvölt a ház légköre, hiszen az összes fal plafonig képekkel van tele. Ez olyan, amire egy művészember csak vágyhat! Akkor Borival nekifogtunk átnézni a hagyatékot, de egy hét alatt persze alig tudtunk haladni, úgyhogy felmondtam a munkahelyemen, és két hónapra ideköltöztünk. A hátsó udvarban festettünk, és nagyon sokat beszélgettünk Nanóval. Közben a padlásról lehoztam az összes régi bútort, azokat Borival felújítottuk, lefestettük, és a zuglói lakásunkat ezekkel rendeztük be. Ősszel visszamentünk Pestre, az egyetemre, de alig vártuk, hogy idén visszatérjünk. Már pünkösd előtt lejöttünk, és egész nyár folyamán egyszer jártunk Pesten, a többi időt itt töltöttük. Igazából festeni akartunk, de közben jött a kiállítás ötlete is, tehát bőven adódott tennivaló. Amikor láttuk, hogy

Kovács László (1940–2003) festő- és fotóművész

ez sokakat megérint, nekifogtunk a szervezésnek. Szerencsére sok minden elég simán ment, és végül szinte hetvenen jöttek el a megnyitóra, ami szép eredmény. A legnagyobb sikerként azonban azt éltük meg, hogy Nanó is nagyon jól érezte magát, boldog volt, elérékenyült, és tulajdonképpen az egész családnak örömet tudtunk okozni. Magam ezzel kicsit szerettem volna viszonzni azt a sok jót, amit tőlük kaptam, hiszen engem nagyon hamar befogadtak a családba, és úgy tekintenek rám – Bori és az ikertestvére mellett –, mintha a harmadik gyerek lennék.

– Amikor szakmai szemmel nézed Kovács László képeit, mit látsz benne, hogyan értékeled?

P. B. S.: Tény, hogy itt van egy egész életmű, amely például a művész korai halála miatt a szakma részéről félig feledésbe merült, azonban kiemelkedő festő- és fotóművészről van szó. Rendkívül fontosnak tartom, hogy más is megismerje, és bekerüljön a művészettörténeti oktatásba is akár, de mindenképpen azon alkotók közé, akiknek már sikerült magukat beleírniuk a művészettörténetbe. Sokat beszélgettünk erről Erzsébet nével is, kérdeztem tőle, hogy lehet az, hogy Kovács László nem szerzett országos hírnevet. Azt mondta, ennek az egyik oka az volt, hogy Szeremlén, illetve Baján éltek. Innen pedig a 60-as, 70-es években nem lehetett elérni az országos hírnevet. Abban a rendszerben a „szocreál”

uralkodott, és csak titokban igyekezett utat törni az avantgárd irányzat, amely nem jutott el Szeremlére, ezért Kovács László is – ahogyan az ő korosztályából többen – kialakított egy nagyon sajátos egyedi festészeti nyelvezetet. A művészettörténet írás ezeket a független utakon haladó alkotókat még nem dolgozta fel. Ha pedig szakmai szemmel nézem a festményeit, akkor rengeteg referenciát látok arra vonatkoztatva, hogy az Alföldön élt. Az alföldi festők rendelkeznek egy sajátos, szikár látásmóddal, amelyben nagyon is kézzelfogható az akkori élet lenyomata, az 1940-től és még a 80-as években is létező népi kultúra. Ez mind benne van a munkáiban. Ebben élt, ezek érdekelték, ezt festette. Magam ezt párhuzamba tudom állítani több olyan festővel vagy képzőművésszel, akik ebben az időben vagy korábban itt éltek és alkottak az Alföldön, és elismertek lettek. Említettem pl. *Kohán Györgyöt*, aki tipikusan ilyen alföldi festő, nagy méretű olajképeket készített. Az élete egy része nyomorban telt, de később kivívta az elismerést, és mára már a művészettörténet fontos, kikerülhetetlen alakja. Ő kicsit korábban élt, de még az 50-es, 60-as években is aktívan alkotott. De Laci bácsi kortársa volt például *Diószegi Balázs*, aki jobban áll elismerés szempontjából, az életműve egy kicsit előrehaladottabb ismertségi állapotban van. Ezzel szemben Laci bácsi legjobb barátja, a kalocsai *Schnur József* festőművész életműve alig ismert. Ha nem láttam volna Szeremlén, a falon Schnur-képeket, akkor én sem tudnék róla. Holott zseniális alkotóról van szó, de az ő munkái sincsenek katalogizálva, és az életműve sincs fókuszban. Nagyon fiatalon halt meg, mindössze 42 évesen. Kovács Lászlót inspirálta még *Nagy István* és *Tóth Menyhért* is. Az utóbinak barátja volt, fotózta is őt.

- Akkor bőven van még tennivaló az elfeledett alkotók tekintetében, akiket lehetne rehabilitálni.

L-M. B.: Sokan pedagógusként dolgoztak, ami elvette a lehetőséget attól, hogy csak a művészettel foglalkozhassanak. Ez is elég sokat számított. Muszáj volt több lábón állni, mint ahogyan a művészeknek most is muszáj. Nem lehet megélni abból, hogy valaki csak fest, aztán eladja a munkáit.

- Neked mennyire határozta meg a pályaválasztásodat az, hogy ilyen közegben éltél? Ismerhetted még a nagypapádat?

L-M. B.: Sajnos nem, csak a két legidősebb unokája ismerte őt. 2003-ban halt meg, én 2004-ben születtem. Nagyon sok időt töltöttünk viszont Szeremlén a

Kovács László: Szerelmesek (Reprodukció: Willi Mónika)

nagymamával (egyetlen élő nagyszülőm volt), és számomra mindig is meghatározó élményt jelentett, hogy mindenütt ott lógtak a nagypapám képei. Különösebb figyelmet azonban nem fordítottam rájuk mindaddig, amíg kamaszként el nem kezdett foglalkoztatni a pályaválasztás. Festeni és rajzolni addig is szerettem, de akkor rájöttem, hogy igazából semmi sem érdekel különösebben a művészetén kívül. Addig számomra nem volt evidens, hogy festőművésznek is lehet menni az embernek, mert erről körülöttünk annyira nem esett szó. Szerintem ezt a nagymamám annyira nem is szeretete volna. Ő megélte ennek a nehézségeit, és a pedagógus szakma felé sem szeretett volna terelni minket. Volt azonban egy nagyon kedves rajztanárom, aki felkészített a Képzőművészeti Egyetemre, amely felkészülés ideje alatt még azt sem találtam ki, mivel szeretnék foglalkozni. Emiatt kezdtem el jobban tanulmányozni a nagypapám munkáit, és valahogy belém épült az a látásmód, amelyet használt. Akaratlanul is hasonló dolgokat alkottam. Az első portré, amit rajzoltam, ugyanolyan rovátkákkal rendelkezik, mint az ő grafikái, és ez teljesen tudat alatt történt. Azért kezdtem el olajfestéssel festeni, mert neki is olajképei voltak. Evidens volt számomra, hogy a festés olajfestéssel történik, senki mást nem tanított előtte, nem mondták, hogy ezt másként is lehetne: szerintem nálam a gyászfeldolgozás módja volt, hogy festeni kezdtem,

mert így közelebb éreztem magam hozzá. Mivel tragikus volt a halála, otthon nem sokat beszélünk róla, ez azonban egyfajta beszélgetésindító is volt, hiszen ha én festéssel foglalkozom, akkor az ő festészetéről is könnyebben tudunk beszélgetni. A nagymamám mondogatta is, hogy nem gondolta és nem látta rajtam, hogy engem ez ennyire érdekelt. Manapság már inkább azon sajnálkozik, hogy Bálinttal mindketten ezt a pályát választottuk, mert biztosan nem fogunk tudni megélni belőle, de azért örül, hogy engem érdekel. Nagyon szeretem kikérni a véleményét a munkáimról, mert sokkal jobban belelát, mint bárki más, és mindig őszinte kritikát fogalmaz meg, a jobbítás szándékával.

- Említetted, hogy a tetoválásod is nagypapád egyik képe alapján készült.

L-M. B.: Az előszobánkban van egy piacos kép, mindig szerettem nézni. Főiskolásként festette, tehát kb. annyi idős lehetett, mint én, amikor a 18. születésnapomra magamra tetováltattam. A nagymamám ezt egyébként nagyon ellenezte, mert nem szereti a tetoválásokat, mondogatta is, hogy ha bármely unokája ilyet követne el, biztosan kitagadná a családból! Ezt valahogy mégis elfogadta. Én kifejezetten büszke vagyok rá: azért a karomra tetováltattam, hogy jól látható legyen nekem is, mások számára is.

- Hogy érzed, mennyire sikerült eléred vagy meghaladnod festészetben a nagypapád szintjét?

L-M. B.: Most már nagyon más dolgokkal foglalkozom. Ahogyan bekerültem a Képzőművészeti Egyetemre, rögtön az absztrakt festészet irányába fordultam. Előtte olyan csendéleteket és tájképeket festettem, amelyek olyan látványokon alapultak, ahol ő is lakott. Tehát lefestettem a festőállványát, vagy azokat a kerámiákat, amiket ő festett, azzal az abrosszal, ami akkor is ott volt, amikor ő még élt. Először az kezdett el érdekelni, ami körülöttem van, ez pedig főleg a szeremlei házat jelentette. Ezzel is vettem fel, és a motivációs levelemben is az szerepelt, a mesterem pedig nem tartotta ezt a felfogást maradinak vagy modorosnak. Azóta ugyan nem ezzel foglalkozom, de akkor is mindenben benne van, amit csinállok. Úgy érzem, ezt nem fogom tudni elengedni, de nem is szeretném: a színválasztásaimban vagy a formákban is mindig ott lesz.

- *Bálint, te látod ezt a Bori képeiben?*

P. B. S.: A korai képeim látom, a jelenlegi absztraktjain kevésbé. Bár lehet valami különleges párhuzam, én úgy látom, hogy teljesen egyéni és sajátos a hangvétele.

- *Mesélj a te munkáidról! Mivel foglalkozol legszívesebben?*

P. B. S.: Mindig is nagyobb méretű olajképekben gondolkodtam. Amikor tavaly idejöttünk, és előkerültek Laci bácsi fotói, azok a karakterek egyszerűen belevésődnek az ember agyába, és azt látja maga előtt. Ahogyan ő fotózta, abban benne van a viszonya ahhoz az emberhez. A szociófotóhoz is kell az őszinte odafordulás,

hogy közel engedjenek magukhoz azok az emberek, akiket fotózunk: ez az ő képeiről átjön. Sokat nézegettem ezeket, valamint több festményén is a karaktereket: ezeknek egy átvitt, áttett megjelenése ott van az én munkáimban, amiket például tavaly itt készítettem. Laci bácsi munkájához annyiban magam is kötődöm, hogy inspirált engem az életműve, amelynek néhány részét megpróbáltam a saját elképzeléseim szerint használni. Idén pedig úgy jöttem Szeremlére, hogy konkrét tervem volt arra vonatkozóan, mivel szeretnék foglalkozni egész nyáron. Otthon összetekertem több korábbi festményemet, hogy azokat használjam fel: idén nyáron ezekből készítettem kollázsokat. Szétvágtam őket, darabokra szaggattam, és újra összeraktam egy másik kompozícióban. Egy kétszer két méteres vászon így készült. Az ilyen kollázsokban pedig minden benne van, hiszen az utóbbi néhány évem munkáiból áll össze. Mérlegeltem, mely képeimet szeretném akár ötven év múlva viszontlátni, amikor esetleg az életművem befejezetté válik. Amelyikről nem éreztem úgy, hogy most kiállításra szánám, azt nyilván később sem fogom, tehát nem kár érte. Inkább legyen belőle valami új.

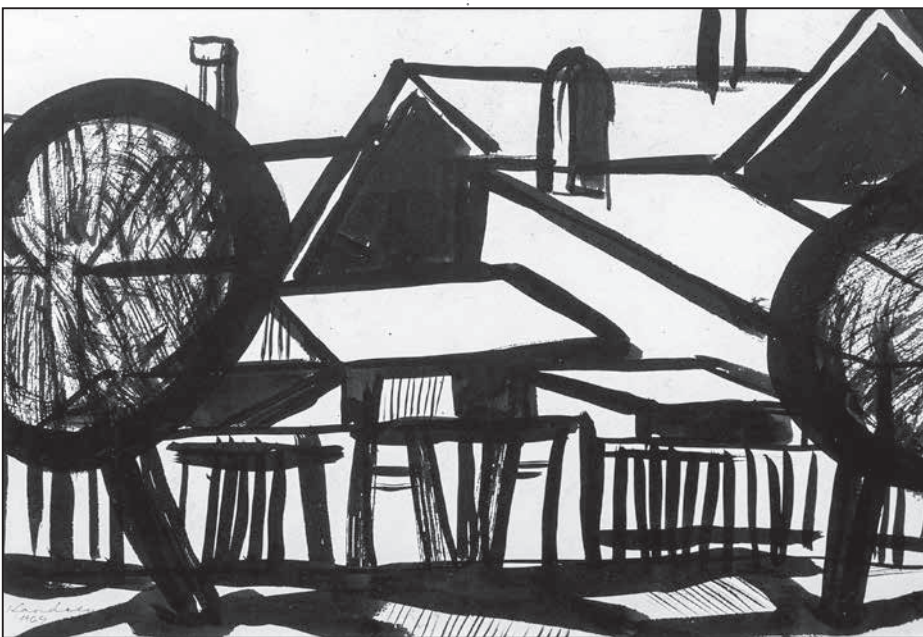
- *Hogyan álltok most Laci bácsi életművének feldolgozásával?*

L-M. B.: A kutatás részének és az életmű feltérképezésének kb. az egyharmadánál tartunk. Még hátra van kétszer ennyi. Elképzelhető, hogy legalább 100 munka (tehát festmény, olajkép, akvarell, grafika és egyéb) hiányzik. A hollétükről nem

tudunk, de többről rendelkezünk fekete-fehér reprodukcióval. Tehát a festészeti életműnek egy fontos része még feltáratlan. Egyértelmű, hogy ő ajándékba is, de kiállításra is a legjobb képeit adta be, ott többet meg is vásároltak, tehát ezek kikerültek a családból. A családban maradtak is nagyon autentikusan Kovács-képek, és nagyon fontosak az életmű egésze tekintetében, de még sok főmű hiányozhat. Nemrég összeszámoltuk, hogy jelenleg körülbelül 140 kép elérhető számunkra, akár tulajdonban, akár kölcsönzés útján, ha például kiállítást terveznénk. Aztán az egyik nap találtunk a fiókban egy kötegni reprodukción, némelyik mellett nevekkel, hogy hová kerülhettek. Ezt azonban már nagyon nehéz visszakutatni.

- *Vannak azért nyomok?*

P. B. S.: Találtunk már ezt-azt. Tudjuk például, hogy a kalocsai múzeumban vannak reprodukciók, tehát fekete-fehér fotók olyan olajképekről, amelyek egyébként nincsenek a múzeumban, viszont azok is főművek. Pillanatnyilag azonban fogalmunk sincs, hol lehetnek. Hosszú folyamat lesz, mire össze tudjuk gyűjteni majdnem az összeset, de ez a célunk. A szeremlei kiállítás sok embert megmozgatott, azóta is írnak, hívnak, üzenetet küldenek, megkeresnek azzal, hogy vannak náluk képek. Ennek nagyon örülünk! Tervezzük, hogy legyen egy kiállítás Baján, illetve majd Budapesten is. Kaptunk már arra vonatkozó ígéretet is, hogy előadást tarthatunk egy rendezvény keretében az életműről. Egyik célkitűzésünk egy retrospektív kiállítás megrendezése, ami elejétől a végéig áttekinti az életművet, amelynek a fotografiai munkák is egyenértékű részét képezik. Neki a '80-as években jelentkezett először a mentális betegsége, ez után felhagyott a festéssel, és már csak fotózott. (Bár időnként családi kérésekre, eseményekre ajándékba még festett egy-két csendéletet vagy tájképet.) A halála évében, 2003-ban pedig megjelent egy album a fotómunkáiból. 2004-ben a kalocsai Visky Károly Múzeum Nanótól megvásárolta a teljes fotografiai életművet, kb. 16 ezer negatívot, ezek digitalizálása még nem történt meg. Otthon is tele van az összes szekrény előhívott képekkel. Ezért mondom azt, hogy még legalább kétharmados munkánk van hátra, mert így is nagyon sokat dolgoztunk már az anyaggal, de még kétszer ennyi vár ránk. Folyik a kiállítások számbavétele is, hogy azokon milyen művek szerepeltek, és hol.

Kovács László: Házak, kerítés, fák (Reprodukció: Willi Mónika, a művész további képei honlapunkon: bajaihonpolgar.hu)

A festmények katalogizálása, repróza elkezdődött: egyenként, adatokkal, jó minőségben, hogy majd bele tudjuk tenni egy készülő könyvbe. Közben elkezdtem írni egy tanulmányt a munkásságáról, azt is kiadásra szánom, festményekkel, fotókkal kiegészítve.

- *Mennyi esélyt láttok a teljes feldolgozottságra?*

L-M. B.: Meg kell elégednünk a jó feldolgozottsággal is. Találkoztunk olyan helyekkel is, hogy magánygyűjtők nem szívesen árulják el, hogy van náluk kép, ez pedig mindenképpen akadályozza a teljes feldolgozottságot. Szerintem jó úton haladunk. Ha felbukkannak további képek, azokat mindenképpen kölcsönkérnénk egy fotózásra olyan minőségben, hogy azok bekerülhessenek egy katalógusba. Aki esetleg nem tart rá igényt, attól nagyon szívesen megvásároljuk, de nem az a cél, hogy vizsgálgyűjtsük magunknak a műveket, hiszen ha valaki őszintén értékeli ezeket a munkákat, akkor örülünk neki, ha nála van. De ha valaki nem ismeri a nagyapám munkásságát, és nem értékeli különösebben, vagy épp valahol eldugva tartja egy fészerben, akkor visszavásároljuk. Több rossz állapotú képet is találtunk már, ezeket restaurátor veszi gondozásba. Az is lehet, hogy valaki talál egy képet, aminek a szignója csak annyi: Kovács, és akkor nem is tudja, kiről van szó. Ennek kicsit utána kell keresni.

P. B. S.: Ki kell emelnünk, hogy bár mi Bori-val egész nyáron Szeremlén kutattunk,

a család segítségével is nagyon sokat jelentett, hiszen anyagilag is támogatják ezt az ügyet. Így tudunk például több képet kereteztetni. Ez mindenkinek egyformán fontos.

- *Úgy tudom, tervben van egy olyan kiállítás is, amely mindhármótok munkáit bemutatná. Erről mit árultok el?*

P. B. S.: Ez egyelőre inkább csak ötlet, amit kaptunk, és mi nyitottak is vagyunk bármire, de számunkra most a legfontosabb, hogy Laci bácsi életművét méltó helyre emeljük. De ha a közös kiállítás tematiká-

ja csak annyi lenne, hogy hárman együtt mutatkozzunk be, annak látnám értelmét. Ehhez azonban olyan kiállítóteremre volna szükség, amely rendelkezik három különálló helyiséggel. Az ő életműve már befejezett, mi pedig még csak az elején tartunk a sajátunknak. Ez a kiállítás legjobban talán azt szemléltetné, hogy mennyire különböző utak alakulhatnak ki közös inspirációból, hiszen a környezet és a hangulat közös, de teljesen más irányokba fut ki. A kiindulópont tehát lehetne az, hogy Szeremle a világ közepe. ■

Palágyi Bálint Sándor és Laky-Molnár Bori interjú közben (Fotó: Éber Anna)

HONPOLGÁR-estek

Tisztelt Olvasók!

Ezúton hívjuk fel figyelmüket a Bajai Honpolgár-estek soron következő előadására, melyet az érdeklődő közönség szíves figyelmébe ajánlunk

Emlékezet és történelem között: kísérlet a román-magyar kapcsolat újragondolására

Előadó:

Dr. Jérémy Floutier

történész,

Franciaország tiszteletbeli konzulja

Időpont: 2025. október 17. (péntek) 18 óra

**Helyszín: Ady Endre Városi Könyvtár
Baja, Munkácsy u. 9.**

Minden érdeklődőt sok szeretettel várunk; kérjük, hogy regisztráljanak előzetesen a rendezvényre a könyvtár ismert elérhetőségein!

Változások a fenntartó kuratóriumban és a szerkesztőségben

A Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma 2025. szeptember 11-én tartotta legutóbbi ülését. Korábban bejelentett terveinek megfelelően a Kuratórium elnöke, **dr. Péterfi Tamás** 10 évnyi munka után bejelentette lemondását, amelyet a testület elfogadott, egyúttal megköszönte a távozó elnök évtizedes munkáját, amelynek ideje alatt lapunk és környezete komoly változásokon esett át. A Kuratórium ugyanezen az ülésen megválasztotta új elnökét is: a tagok egyhangú szavazata alapján az elnöki tisztséget a jövőben **Pencz Rudolf** tölti be. A kuratóriumi titkár feladatait továbbra is **Nemes Gábor** tölti be, dr. Péterfi Tamás pedig a jövőben is a kuratórium tagja marad.

A Bajai Honpolgár szerkesztőbizottsági szeptember 8-i ülésén **dr. Laki Ferenc** bejelentette, hogy a következő hónaptól szerkesztőbizottsági tagságáról korára és egészségi állapotára való tekintettel lemond. Dr. Laki Ferenc a jelenlegi szerkesztők közül a legrégebben, 1992 óta vett részt lapunk szerkesztésében, és számos írásával gazdagította a Bajai Honpolgár archívumát. Több mint három évtizedes munkáját ezúton is köszönjük, egyúttal jó egészséget kívánunk neki, szakszerű írásaira – ha ideje és ereje engedi – pedig a jövőben is számítunk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Az olimpiai bajnok magánélete

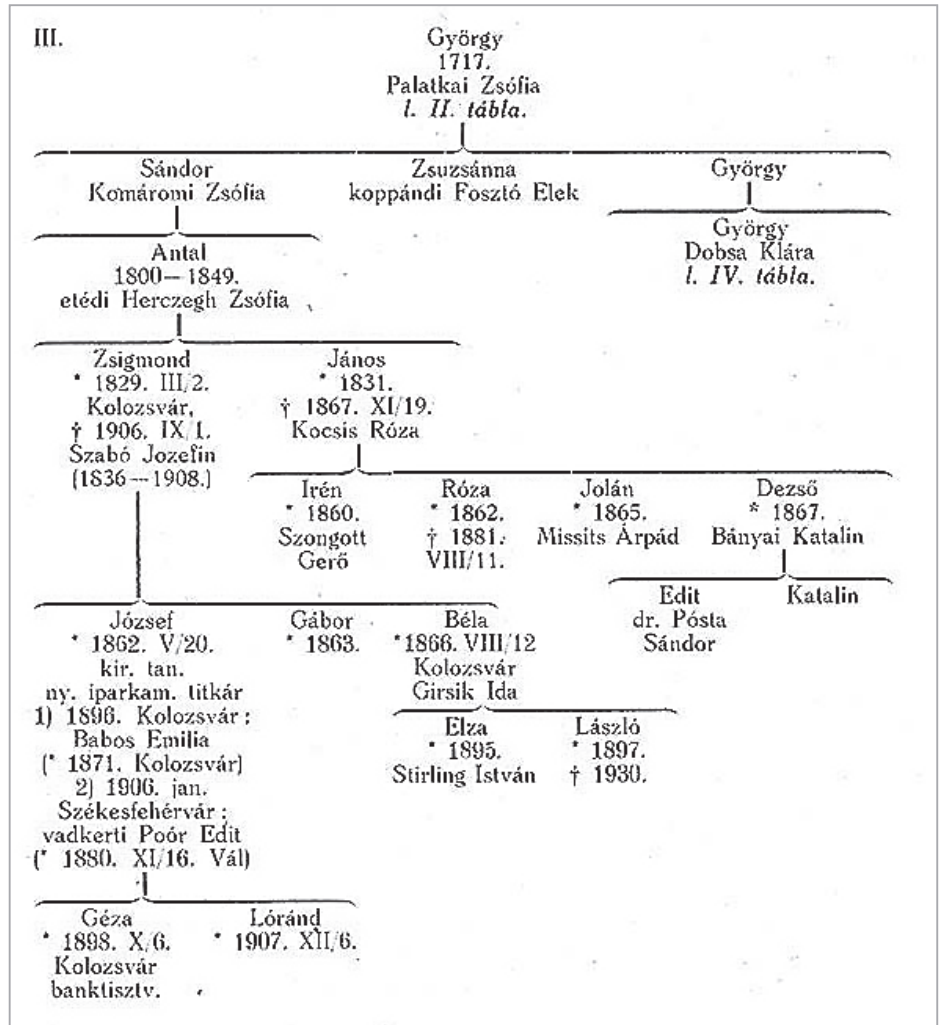
Dr. Pósta Sándor és a nők (1. rész)

Mayer János

■ Amikor 2014-ben – az első bajai olimpiai aranyérem 90. évfordulója idején – dr. Pósta Sándorról szóló, kétrészes cikkemet megírtam („A jó isten a vívást és engem egymásnak teremtett” – 90 éve született meg Baja máig egyetlen olimpiai aranyérme. = Bajai Honpolgár 2014/7. 9-13. 2014/8. 1-5.), viszonylag keveset foglalkozhattam az egykor hírneves vívó magánéletével. Ennek egyik oka az, hogy sem a róla szóló források, sem az általa írt *Huszonöt esztendő* c. életrajzi visszaemlékezés nem sok szót veszteget a családjára. Szüleiről jóformán szó sem esik, a szövegből az sem vezethető le, hogy kétszer nősült, arra pedig egyetlen szóval sem utal, hogy magánéletének alakulása közvetett módon hozzájárult sportolói pályafutásának hirtelen, korai befejezéséhez. De a róla írt további életrajzi összefoglalások – *Killyéni András* vagy a *Nagy Háború blog* – írásai sem tudnak szinte semmi biztosat minderről, aminek részben az az oka, hogy Pósta eléggé igyekezett óvni a privát szféráját a nyilvánosságtól, másrészt az is, hogy az 1920-as években mai értelemben vett bulvársajtó nem működött Magyarországon. Pedig – amint az alábbi írásból kiderül – lett volna témájuk Pósta kapcsán. A korabeli sajtó- és peranyagok dokumentációjából azonban utólag is sok minden megállapítható a bajnok – olykor bizony viharos – magánéletéről. Ebben az írásban részben a saját korábbi cikkben közölt, részben a közvéleményben elterjedt tévedéseket is igyekszünk szétszálazni.

1. A származás kérdése

Pósta Sándor visszaemlékezésében szinte semmit nem beszél szüleiről, és azt sem magyarázza meg, hogy egy felvidéki eredetű, de 1888-ban már hosszabb ideje Baján élő család sarja miért született a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei Pándon. Több forrás elintézte ezt azzal, hogy nyilván az egykori nemesi birtokok maradványa lehetett ott, ám a valóság ennél sokkal egyszerűbb. A helyi anyakönyvi bejegyzésből rekonstruálható, hogy 1888. szeptember 25-én a helybéli, református vallású cseléd lány, *Gáspár Julianna* egy *Sándor* névre keresztelt fiúgyermeknek

Pósta első felesége, Gámán Edith közvetlen felmenőinek családfája

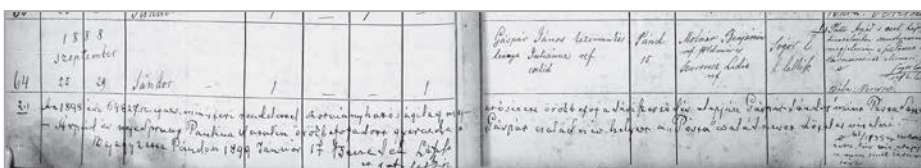
adott életet. A bejegyzés arról is tudósít, hogy *Pósta Árpád* r. kath. hajós a lelkészi hivatalban megjelenve „kész volt a szülőttest leszármazottnak elismerni.” A szegény cseléd lányt teherbe ejtő hajós (később városi hivatalnokként tevékenykedő) fiatalember ekkor már házasságban élt, így a gyermek „törvénytelen” státusban született.

Az apa becsületére legyen mondva, hogy 10 év múlva *Pósta Árpád* és felesége, *Sprung Paulina* a fiút örökre fogadta, így az 1898-tól viselte törvényesen a *Pósta Sándor* nevet. (Addig anyja családnevén tartották nyilván.) Innentől apja és felesége gondoskodott a tehetséges fiú

taníttatásáról a ciszterciak bajai gimnáziumában, amelynek egyik éltanulója lett. Nem tudni, tartotta-e a kapcsolatot vér szerinti édesanyjával, ám az elég árulkodó, hogy amikor Pósta Árpádné 1939-ben meghalt, a magyar sajtó a bajnok édesanyjaként gyászolta el. Hivatalos dokumentumaiban vegyes a kép: második házassága anyakönyvi bejegyzésében „a szülők” rovatban csak Gáspár Julianna neve szerepel, amikor azonban Pósta 1952-ben meghalt, a halotti anyakönyvi kivonata néhai Pósta Árpádot és Sprung Paulát nevezi meg szüleiként. Az úri társaságba bekerülni próbáló, majd jó házasságokat kötő fiatal orvos számára alighanem inkább hátrányos lehetett volna a törvénytelen származás felemlegetése, így ezt – bár valótlanságokat nem állított – valószínűleg igyekezett elhallgatni.

2. Az első házasság: Gámán „Dicsi”

Pósta Sándor 1906-tól a kolozsvári egyetemen folytatott orvosi tanulmányokat. Mire 1911-ben diplomáját megszerezte, már vő-

Pósta Sándor születési anyakönyvi bejegyzése Pándon

legény volt, aztán hamarosan meg is nősült. Önéletírásában első házasságára és feleségére egyetlen szót sem veszteget, csak annyit tudunk meg belőle, hogy 1914-ben – amikor már sebesülten feküdt egy hadikórházban – fia született.

Annyi azért kiderül a visszaemlékezéséből is, hogy a fiatal medikus nemcsak a vívótermeknek, hanem a fénykorukat élő kolozsvári kávéházaknak, előkelő estélyeknek is rendszeres látogatója volt. Annál is inkább így lehetett, mert orvostanhallgatóként nagybátyja, dr. Pósta Béla régészprofesszor lakásában élt, aki ebben az időben az egyetemen és a kincses város közéletében is fontos pozíciókat töltött be. Egyetemi rektorként maga is szervezett jótékonyági célú bálakat, estélyeket, amelyek abban a korban a jó módú ifjúság fő ismerkedési terepét is jelentették. Politikai szerepet is vállalt: előbb a *Függetlenségi Pártban*, majd rövid ideig *Bánffy Dezső* korábbi miniszterelnök *Új Pártjában* működött, és ezek révén a helyi elit nagy részével kapcsolatba került. Minden bizonnyal tehetséges, első vívósikereit ekkoriban arató, „adoniszi alkatú” unokaöcsését is igyekezett bevezetni az előkelő társaságokba, talán azon hátsó szándékkal is, hogy feleséget és jó állást szerezzen neki.

Feltehetően az egyik ilyen rendezvényen találkozott Pósta Sándor *bencenci Gámán Edith-tel* (1894?-1930), egy jó nevű erdélyi nemesi család sarjával. A Gámán familia Szörény vármegyei eredetű volt, nemességüket egészen a 14. századig vezették vissza. A 19. századra sok ágra szakadt család egykori birtokainak nagy részét már elvesztette, és több generáció óta Kolozsvárott élt, ahol inkább nagypolgári, elit értelmiségi életmódot folytatott. Tagjai közül többen viseltek magas állami és városi tisztségeket, mások különféle vállalkozásokba fektették a családi vagyont. Edith apja, *Gámán Dezső* (sz. 1867) nyomdátulajdonos volt, emellett számos tiszteletbeli funkciója, felügyelőbizottsági tagsága volt a városban. Maga is Bánffy politikájának híve volt, így Pósta Bélával több fronton is kapcsolatba kerülhetett. Mindkét lányát taníttatta, a baráti körben csak *Dicsinek* becézett idősebbik az evangélikus népiskola elvégzése után zenei konzervatóriumba járt, de mindenféle művészetekhez vonzódott. 1915 után banki segédkönyvelőként is dolgozott. Igazi nagy szerelme azonban a festészet volt, a nagybányai festőiskolához kötődő *Ács Ferenc* (1876-1949) impresszionista művész festőiskoláját látogatta több társával együtt, ahol az új festői látásmódot tanították nekik. 1912-ben a növendékek közös kiállítását is tartottak, amelyen Gámán egy plen air képpel és egy virágcsendélettel aratott elismerést.

Pósta Sándor második felesége, Lux Margit társaságában

Póstával való megismerkedése minden bizonnyal valamelyik bálhoz kötődik, ugyanis a résztvevők listája alapján látható, hogy a szöke „Dicsi” rendszeresen jelen volt a kolozsvári „bakfisbálokon”, amelyeknek a táncmulatság mellett kétségtelenül volt egyfajta vőlegényszerző jellege is. Festőiskolai társa, *Ciuta Letitia* („Cica”) – később Kolozsvár román polgármesterének felesége – így emlékezett egy közös részvételükre: „*Ki ne felejtsem a bakfisbálokat. De kedves idők voltak ezek! Az egyik bakfisbátra erősen készült volt Gámán Dicsi – akkor volt friss menyasszony. Kitervelte magában, hogy milyen rengetegen fogják táncoltatni, hiszen ő veszélyen kívül van, tőle már nem görcsös csomót fölfejtteni. És mit tesz Isten? Dicsit csupa tapintatosságából senki se kérte fel (nem akarták a szerelmeseiket egész éjjel a vőlegényével táncolni, ha nem akart ülni.)*” (Hölgyfutár, 1934/4. 83-84.)

A jó partinak is számító szöke hölgy feltehetően egy korábbi ilyen alkalommal hódította meg az ifjú orvostanhallgató szívét, aki erre az időre már nevet szerzett magának, hiszen a diplomaszerezés után Kolozsvárt állást kapott előbb segédorvosként, majd tanársegédként a *Höncz Kálmán* vezette Fogászati Klinikán, és vívóként is szép sikereket könyvelhetett el. S mivel a helyi közéletben jól beágyazott számítani, hogy a házaspárra biztos jövő vár Erdély fővárosában. Az első világháború azonban a szép terveket alaposan keresztülhúzta. Pósta már 1914-ben bevonult, majd súlyosan megsebesült, ezt követően – még a háború befejezése előtt – Budapestre tette át a székhelyét. A házaspár két közös gyermeke, *Péter* (sz. 1914) és *Pálma* (sz. 1916) is a háborús években jött a világra. Az erdélyi impériumváltás után a Gámán család nagy része is Magyarországra költözött.

Lux Margit utolsó, egyben legsikeresebb filmje, a *Drakula halála* női főszereplőjeként

A házasság a külső szemlélők számára még évek múlva is harmonikusnak tűnt. Az *Est* c. lap 1920. október 19-i számában tudósít az előző hétvégén Budán tartott kolozsvári bálról, amelyet a Budapestre menekült ottani előkelőségek rendeztek a Vigadóban „az erdélyi híres bálók emlékére”. „A cigány mellett Csengery János, a nagy filológus táncol egy rövid csárdást Pósta Sándornéval. [A professzor lánya, Csengery Nusi Gámán Edith festőiskolai társa és jó barátja volt – M. J.] Mindenki itt van. Csengery Ilona, Lőte Viola, Gámán Koko, Bánay Ibolya [...], és még sokan, akikről olyan szépek és jókedvűek voltak a kolozsvári bálók.” [Gámán „Koko” Edith Katalin nevű húga, Bánay Ibolya anyai ági unokatestvére, míg Lőte Viola konzervatóriumi iskolatársa volt – M. J.] Bár az írás a vívó nevét külön nem említi, minden bizonnyal jelen volt, hiszen hiánya mindenképp feltűnt volna. Az ifjú házaspár – a család anyagi erejét és banki kölcsönt is felvéve – a Belvárosban vettek értékes házat maguknak, amely nemcsak a családnak, hanem Pósta fogorvosi praxisának is otthont adott volna. Ám a kolozsvári álomházasság Budapesten hamarosan mégis válságba került, mert feltűnt a színen – pontosabban inkább a mozivászonon – egy valószínűtlenül fiatal színésznő...

3. Lux Margit, a végzet asszonya

Bár a filmgyártás csak az 1910-es években indult meg Magyarországon, mégis hamar kitermelte a maga csillagait, akik az előkelő körökbe is bejáratossá váltak. Az egyik ilyen új filmsztár lett Pósta Sándor második felesége.

Lux Margit 1902. április 10-én született Szombathelyen egy polgári középosztályba tartozó család hatodik gyermekeként. (Két

idősebb testvére már korábban elhunyt.) A család nem volt helyi kötődésű, a Tolna vármegyei Szedresről származó vasúti ellenőr édesapja, Lux Gyula kinevezése kapcsán kerültek a városba, édesanyja, Ország Aranka fővárosi származású volt. Pontosán nem tisztázott, hogy a család mikor került újra a fővárosba, annyi bizonyos, hogy a feltűnő szépségű lány elvégezte Rózsahegyi Kálmán színiiskoláját. (Ez a magántanoda 1909 óta működött, a kor hírneves színésze feleségével, Hevesi Angélával oktatott itt, számos kiváló művész került ki tanítványaik közül. Évente általában 25 növendéket bocsátottak ki.)

A tanoda elvégzése után Lux Margit hihetetlen gyorsasággal robbant be a pesti művészvilág elitjébe, még 18 éves sem volt, amikor megkapta a *Varázskeringő* c. film egyik főszerepét. Ezt követően sorra kapta a szerepeket, és azok közé tartozott, akiket a kortárs kritika is kedvelt. „Nagy igyekezettel játszott és sok érzésről tett tanúságot és megmutatta, hogy igazi talentum lakozik benne.” – írta egyik filmjéről a *Színház és Divat*. Az *Ujság* 1920 elején a következőképpen áradozott róla: „Lux Margitnak hívják, mindössze tizennyolc éves, karcsú, kócos, vörös haja van, mélytüzű okos fekete szeme, kedves, intelligens és már ezelőtt három evvel tette ismerté a nevét; olyan korban tehát, a mikor a kenyérkereset még az ilyen nagyon tehetséges lányok is a lelkére mehet. Lux Margit szerencsésen megúszta ezt a krízist, a filmjeinek (Lu, a kokott, a Varázskeringő, hirtelenében ezekre emlékszem) a sikere túlnőtt Magyarországot keretein és egész különös véletlen folytán kijutott Hollandiába. Egy amszterdami filmgyáros annyira el volt ragadtatva a kis kócoshajú és idehaza utóbb teljesen mellőzött magyar moziprimadonna alakításai által, hogy az első alkalommal, a mint lehetett, eljött Budapestre és a mint gondolom, egy angol novellában meg is van írva hasonló eset, nem nyugodott addig a míg fel nem találta. Nyomban fényes szerződést ajánlott neki és ezer hollandi forint előleget, a mi jobb helyre aligha mehetett. Mindez néhány napja realizálódott azóta a kis Lux Margit már útban is van Hollandia, Anglia, az érvényesülés, a dicsőség felé, holott idehaza, szegény urilány[na]k még megélhetése sem volt biztosítva. Szerencsére a tehetség és a tizennyolc esztendő mindent megbocsájt; a kis Lux Margitnak elutazásakor már csak könyvei voltak és szenvedett.” Egy másik sajtótudósításból tudjuk, hogy a színésznő az utazási nehézségek és a berlini forradalmi viszonyok miatt végül egy kisrepülőgépen jutott el Amszterdamba, ami abban az időben nem volt épp mindennapi.

E sorokból is kiderül, hogy „kócos hajú” művésznő hamarosan nemcsak magyar, hanem

külföldi (főleg német és holland) filmekben is szerepeket kapott; a némafilmek korában a hiányos nyelvtudás vagy akcentus nem jelentett akadályt, ha valakinek az arca és mimikája megfelelő kifejezőerővel bírt. Márpedig ennek a fiatal díva nem lehetett híján: „Lux Margit azok közé tartozik, akik szépségük mellett Rózsahegyi mester megbecsülhetetlen utasításait hozták magukkal a filmre. Lux Margit a szomorú darabok művésznője, őszintébb és igazibb könnyeket kevés színész szeméből csal ki a film, mint az övéből.” – írta róla a *Színházi Világ* 1921-ben. A *Délibáb* is abban látta a fő erejét, hogy „külön specialitása volt, bármelyik pillanatban tudott könnyezni. A rendező vezényszavára valódi könnyek bugygyantak ki szeméből. Nála nem volt szükség mű (glicerín) könnyekre.” Ugyancsak 1921-ben egy másik sajtótermék arról is beszámolt, hogy egyetlen szerepéért félmillió korona tiszteletdíjat kapott Ausztriában. Színészi pályájának nagyjából 3,5 éve alatt számos filmszerepet játszott, és a kor legnagyobbjaival dolgozhatott együtt. (Sajnos e filmekből a 2. világháború következményeként mindössze néhány képkocka maradt meg.)

1925-ben a *Színházi Élet* több neves művészfeleséget is kifaggatott férjükkal való megismerkedésükről. Pósta Sándorné válasza a következő volt: „Amikor erre a kérdésre felelek, vissza kell gondolnom azokra az időkre és amikor elgondolkozom, úgy érzem, hogy igazán nem tudok pontos feleletet adni. Hogyan ismertem meg az uramat? Én úgy érzem, hogy mindig ismertem őt. De emlékszem egy Anna-bálra, egy lilafodros kis ruhámra, egy csodaszép nyári hajnalra a Dunán, egy lágyan himbálódzó csónakra és sok sok aranyos meleg napsugárra, amely ott ragyogott körülöttem és ott égett bennem és... és ragyog és ég ma is époly erővel, époly fénnel, époly melegen.” A kicsit titokzatos megfogalmazás alighanem azzal magyarázható, hogy az ifjú színésznő 1922 táján egy házaspárba szeretett bele, ami akkortájt nehezen volt elfogadható.

Mindenesetre viharos szerelem lehetett az övék: Pósta rövidesen elvált első feleségétől, majd 1923. május 2-án Budapesten házasságot kötött Lux Margittal. Nem sokkal később mutatták be a díva leghíresebb filmjét, a *Drakula halálát*, ám ennek fogadtatása sem változtatott azon, hogy Lux férjhezmenetele után visszavonult a színjátszástól; sem filmen, sem színpadon nem szerepelt soha többé. Örömmel sütkérezett viszont férje sikereiben: 1924-ben az egyetlen magyar olimpiaképesítés volt, aki jelen lehetett a párizsi játékokon, így hazatérve neki is bősséggel jutott olimpiai bajnok férje ünnepléséből. ■

Magas kultúrából kommersz termékek

Tamás Ágnes új könyvéről

Mayer János

■ A bajai eredetű, helyi gyökereit mindmáig ápoló történész, Tamás Ágnes hamar megtalálta legfőbb kutatási témáját, hiszen már egyetemistaként a politikai karikatúrák történetével kezdett foglalkozni. Ebből az érdeklődésből az évek folyamán számos tanulmány, több önálló, illetve társszerzőkkel írt/szerkesztett könyv született, miközben maga a szerző is szépen haladt előre a tudományos-egyetemi ranglétrán. (Jelenleg a Szegedi Tudományegyetem Jelenkortörténeti Tanszékének habilitált egyetemi docense, több korábbi kötetéről e lap hasábjain is írtunk. E sorok írója pedig nem rejtheti véka alá büszkeségét, hogy a mára szép pályát magáénak tudó kutató első tanítványainak egyike volt.)

A politikai karikatúrák témája – úgy tűnik – kifogyhatatlan kincsesbánya Tamás Ágnes számára, hiszen legújabb kötet is ezeket vizsgálja, de egészen új aspektusból. A karikatúrának, különösen a 19. század második és 20. század első felében sokkal nagyobb szerepe volt a politikai kultúrában, mint napjainkban. A különféle nyomtatott sajtótermékek ugyanis sokáig egyáltalán nem tudtak fényképeket közölni (később is csak gyenge minőségben), így számos olvasó csak ezek révén ismerte meg a kor főbb politikai szereplőit. Másrészt az ebben az időben rendkívül népszerű, nagy számban létező élclapokat nemcsak az előfizetők és a közvetlen vásárlók olvasták, hiszen ezekhez borbélyüzletekben, kávéházakban, különféle egyletekben is hozzá lehetett jutni, így e lapok – amelyek között a különféle politikai és eszmei irányzatokhoz kötődőket egyaránt megtalálhatunk – befolyását nem lehet lebecsülni akkor sem, ha a „könynyebb műfajokba” soroljuk őket. A politikai karikatúra története során természetesen sokféle eszközzel élt, ebben a kiadványban a szerző egy speciális módszerre irányítja a figyelmet: amikor a rajzolók egy-egy ismert képzőművészeti alkotás (festmény, szobor) motívumrendszerét felhasználva, de azt átalakítva, újraértelmezve kívánnak politikai üzenetet, véleményt tolmácsolni.

Új könyvének a címe kicsit ugyan „riasztóan tudományos”, pedig témája – módszertani alaposága ellenére – rendkívül szórakoztató is. A kötet viszonylag hosszabb szakmai-metodikai bevezetővel indul, amelyben a szerző tisztázza az

alapfogalmakat, ismerteti a műfaj születését, bemutatja vizsgálati módszerét, a tárgyalt élclapokat (ezek rövid történetére, szerkesztőinek, rajzolóinak pályájára is kitér). Ez a rész persze inkább a szakmának, mintsem az érdeklődő olvasónak szól, néhány érdekes dolog azonban ebből is kiderül, így pl. az is, hogy a vizsgált korszak (1890-1939) neves karikaturistáinak jó része maga is képzőművészeti pályára készült, és csak miután „komoly” alkotásaik eladásából nem tudtak megélni, kötelezték el magukat az alacsonyabb presztízsű „kommersz művészet” mellett. A kötetben a szerző összesen hét, a korszakban létező és népszerűnek számító élclap (*Borszem Jankó, Üstökös, Bolond Istók, Mátyás Diák, Herkó Páter, Kakas Márton, Az Ojság*) karikatúráit elemzi jól indokolt szempontrendszer alapján. Ehhez azonban nemcsak a lapok irányultságát kell jól ismernie, hanem az adott korszak aktuális eseményeit is, hiszen egy évszázad múltán egykor égető napi problémák és valaha mindenki által ismert politikai aktorok – miniszterek, pártvezérek – is a feledés homályába veszhetnek (arcvonásaik főleg), az országot akkor megosztó politikai viták egy része a tankönyvekben sem szerepel. Márpedig a humor csak akkor tud érvényesülni, ha annak kontextusát is értjük – ehhez viszont a történész segítségére is szükség van.

Amikor pedig a humor forrását műalkotások parafrázisaként jelenti, akkor a kontextus mellett az eredeti alkotás és annak (vélt) eredeti üzenetének ismerete is szükséges. Ez a mai olvasónak azért okozhat nehézséget, mert egyes, a 19-20. század fordulóján közismertnek számító művek mára eltűntek a nyilvánosságból, de az is lehet, hogy más jelentéssel felruházva ismerjük őket. Az

mindenesetre látszik, hogy a kor karikaturistái előszeretettel alakították át az akkor szép számmal tartott tárlatokon kiállított festményeket a maguk szempontjai szerint, de természetesen éltek a művészeti kánonból közismert hazai és külföldi művészek kompozícióinak újraértelmezésével is. Aktualitást ezekre a politika mindig adott: a választások, politikusok botrányai és bukása, pártharcok, -fúziók és -szövetségek, törvénysértések, közéleti szereplők fegyelmi ügyei, gazdasági válságok és kezelésük, nemzetiségi ügyek stb. bőven kínáltak témát a rajzolóknak, és a párhuzamokat is mindig meg lehetett találni a műalkotás és a jelenkor között. Egy önálló fejezetben a szerző arra is számos példát sorol, amikor a korszak képes reklámjait, hirdetőplakátjait alakították át politikai karikatúrává.

A kötet mindenféleképpen bőségesen kínál példát: a többségét úgy, hogy közli az eredeti alkotás reprodukcióját, majd az annak alapján készült karikatúr(á)kat is. Nagy segítséget nyújt az olvasónak azzal is, hogy beszél az eredeti mű születéséről, lehetséges jelentéséről (és az adott korban ismert értelmezéséről), sőt még arról is, honnan ismerhette a művet a hazai közvélemény. Ezt követően

Amikor a tömeg új bálványért kezd rajongani (Kakas Márton, 1899)

elemzi a belőle készült gúnyrajzokat, az eredeti és parafrázis közötti tartalmi és kompozíciós különbségeket, a humor forrását jelentő elemeket és a rajzok vélhető utalásait. (Utóbbiak szempontjából különösen fontos tudni, hogy a képet közlő lap a politikai paletta melyik részéhez állt közelebb.) Igen gyakran történt meg, hogy a rajzoló az ötletet adó festmény elrendezését megtartották, ám annak alakjait (vagy legalábbis arcukat) koruk közismert figuráival helyettesítették be, és egy-egy jellemző mondatot adtak a szájukba, vagy pedig a rajz kapott olyan címet/képaláírást, amely aktuális kontextusba tette azt. Mai szemmel nézve – amikor a sajtó működését törvények szabályozzák – persze feltűnhet némely kommentárszöveg szabadszájúsága, a politikai korrektség fogalmát hírből sem ismerték, és itt-ott a jó hírnév vagy a becsület megsértésének, társadalmi csoportok elleni izgatásnak stb. a gyanúja is felmerülhetne, ha 21. századi mércével mérnénk a rajzokat és szövegeiket.

E rövid ismertetés keretében nincs lehetőségünk végigelemezni a kötet minden vizsgálati szempontját, inkább csak néhány érdekes példával szemléltetjük a

könyvben bőséggel bemutatott módszereket. Bizonyos, közismert festmények (pl. *Munkácsy Siralomháza* vagy *Krisztus-trilógiájának* darabjai, de akár *Leonardo Utolsó vacsorája*) visszatérő ihletői voltak a kor karikatúráinak, legfeljebb az változott, hogy épp kinek a (politikai) vesztét/kigúnyolását/árulását stb. kívánták a középpontba állítani, és kik voltak azok, akiket viszont ennek haszonélvezőjeként kívántak láttatni.

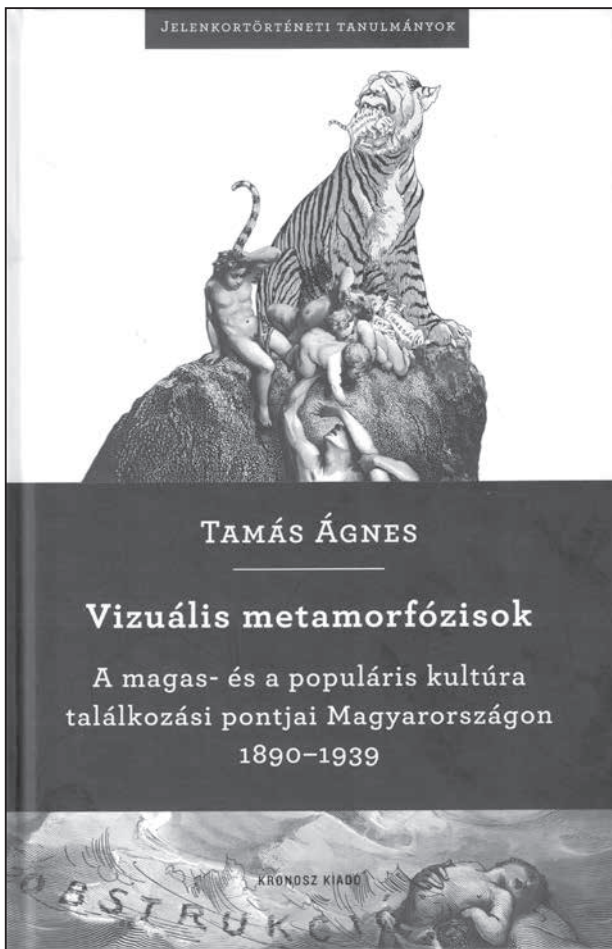
Néha egyébként már az eredeti mű téves értelmezése is hozzájárult a karikatúra által sugallt jelentéshez. Jó példa erre a francia *Ernest Meissonier* 1814 c. festménye, amely Napóleont és vonuló hadseregét ábrázolja. A magyar közvéleményben elterjedt az a nézet, hogy a kép a francia császárt a vesztes oroszországi hadjárata utáni visszavonulás során mutatja – csak hogy az két évvel korábban volt. Ezzel együtt a kép mindegyik magyar parafrázisa egy-egy vesztes magyar „hadvezért” (*Bánffy Dezső, Tisza Kálmán, Tisza István, Wekerle Sándor*) mutatott többnyire kikényszerített lemondás vagy választási vereség után, vert seregének fő figurái is mind a kor politikai elitjének ismert szereplői közül kerülnek ki. De karikatúristák ecsetjén, tollán alakultak az egyetemes képzőművészet nagy alakjainak (*Rembrandt, Repin, Stuck, Piloty, Tiziano*) épp úgy, ahogy a kor számos ismert magyar festőjének (*Benczúr Gyula, Zichy Mihály, Vastagh Géza, Fesztty Árpád, Csók István stb.*) művei is.

Egy példát pedig csak azért emelek ki, mert jól szemlélteti, hogy mennyire nincs új a nap alatt, mennyire hasonlóképpen működik a választói gondolkodás napjainkban is. A belga *Jeff Leempoels* *A kezek* c. misztikus-realista képét 1895-ben Budapesten is megcsodálhatták. Ezen a tömeg keresztet és pásztorbotot tart felfelé, és könyörög egy, az égbolton megjelenő, fénybe burkolt fej felé. A festő szerint a fej minden fény forrását jelenti, és az emberiség azon hajlamát testesíti meg, hogy valamely felső

hatalomtól remélje sorsának jobbra fordulását. A *Kakas Márton* 1899-es *Az új helyzet* c. karikatúráján az égbe nyúló kezek fölött az ekkor kinevezett miniszterelnök, *Széll Kálmán* feje tűnik fel az égi fénybe burkolva, akit az ellenzéki élclap (és sugalmazása szerint a nép jelentős része) a kellőképp megutált *Bánffy Dezső* után afféle megváltónak tekintett.

Bőséggel sorolhatnánk még a szemléletes példákat magas művészet és a politikai karikatúrák kapcsolatáról, fontos műalkotások újraértelmezésének lehetőségeiről, de ennél sokkal célszerűbb elolvasni magát a művet. A bőségesen adatolt, magyarázó lábjegyzetekkel és hivatkozásokkal ellátott kiadvány kellőképpen eligazít bennünket a bő száz évvel ezelőtti politika és művészet útvesztőiben. Megláthatjuk persze belőle azt is, hogy a politikai ellenlábások akkor sem kímélték egymást, akkor sem voltak mentesek a hatalom- és a vagyonszerzés vágyától, és abban az időben is megjelentek különös – emiatt aztán jól karikírozható – figurák a politika színpadán. Abban viszont egyáltalán nem vagyok biztos, hogy a ma politizálni próbáló, kritikus véleményét olykor ordenaré stílusban megfogalmazó közönség mennyire értené meg azon finom utalásokat, amelyek révén a műalkotások és a rájuk reflektáló karikatúrák között kapcsolat teremthető. Ehhez ugyanis nem pusztán indulat, hanem műveltség, asszociációs készség és stílusérzék is szükséges, ez utóbbiakban azonban manapság nem állunk túl jól.

Tamás Ágnes könyve elsősorban azoknak ajánlható, akik valamelyest már ismerik a korszak történetét, hiszen anélkül a kontextus és humor forrása nehezebben érthető. Nem szükségesek viszont a befogadáshoz komoly művészettörténeti előismeretek, mert a szerző az ismertetések során nem merül el szakmai részletekben, képértelmezései a laikus számára is közhathetők. Nagyon sok, a megértést segítő háttér-információt is közöl, amelyek révén el lehet igazodni a korszak útvesztőiben. Abban is biztos vagyok, hogy a történelmi képi források értelmezésének oktatásával küzdő tanárok is haszonnal forgathatják a könyvet, mert jól rámutat arra, mely részletekre kell figyelni, így akár a módszer gyakorlására is fel lehet használni. (*Tamás Ágnes: Vizuális metamorfózisok. A magas- és a populáris kultúra találkozási pontjai Magyarországon 1890-1939. Kronosz Kiadó, Pécs, 2025. 416 oldal. Ára 4950 Ft.*) ■

Libor Zoltán: Bíbor háztető

(könyvismertető)

Haász Gyöngyi

Amikor a cikk megírásához fogtam, pontosan úgy jártam el, ahogyan egy mai diák tenné: megkérdeztem a mesterséges intelligenciát, mit tud *Libor Zoltán*ról. A következő választ kaptam: „A legtöbb ismertető és műjegyzék *Libor Zoltán*t inkább prózai vagy ifjúsági témájú művek szerzőjeként említi, például a *kalandkönyvek* (például *Nyergelj, fordulj!* és *Hol terem a magyar vitéz?*) kapcsán. Van egy verseket tartalmazó kötete, *Veranda*, melyről *Fazekas Sándor* írt elismerő kritikát, kiemelve a stílus letisztultságát, hangulatát és formai finomságát. A szerző hangját nyugodtnak, a rímlelést műgonddal kidolgozotttal találta.”

Aztán tovább keresgélve azt is megtaláltam, hogy a *Veranda* (2010) után a *Fáznak velem az angyalok* c. verses kötete 2020-ban jelent meg. Legújabb költeményeit 2025-ben rendezte kötetbe a szerző *Bíbor háztető* címmel. Mit lehet tudni a kortárs szerzőről? 1974-ben született Kecskeméten, a Katona József Gimnáziumban érettségizett, majd a szegedi bölcsészkarra járt, ahol magyar szakos tanári diplomát szerzett, és a szociológia szakot is elvégezte. Körülbelül egy évtizedig dolgozott is tanárként.

Az emberek szociális helyzetére igen érzékeny ember, aki a maga módján küzd a mélyszegénység ellen. Ez a mód egyrészt a *Medina Adománybolt*, amely úgy jött létre, hogy az emberek felajánlották feleslegessé vált ruháikat, bútoraikat, háztartási gépeiket, játékaikat, tartós élelmiszereket azok számára, akiknek ezekre nagy szükségük volt. A kecskeméti mélyszegényekért csoport pedig közvetített a kínálat és a kereslet között; másrészt a kecskeméti önkormányzatnál ifjúsági, idősügyi, civil és esélyegyenlőségi referensként dolgozik, így szintén lehetősége van a rászorulóknak segíteni.

A *Bíbor háztető* c. kötet (2025) a *Mélymerülés Művészeti Magazin* kiadásában jelent meg; 200 oldal terjedelmű, 142 vers található benne, amelyek szerkezetileg pedig hét ciklus köré csoportosulnak. A kötet nyitó soraiban *Sándor Boglárka* jellemzi a művet: a „nyári koraesték varázslatos pillanatai, a narancsos, rózsaszínes, bíbor árnyalatok metaforikus megjelenése a háztetőkön a költészet erejét és varázsát szimbolizálja.”

A kötet bemutatóját Kecskeméten a Mélymerülés szervezte jótékonysági est keretében tartották. A bevétel célja, hogy a *Mosolyzsiget* Értelmi Fogyatékosok Nappali Intézmé-

nyét támogassa egy alkotómunkát segítő szövetség beszerzésében. Ez a gesztus jól mutatja *Libor Zoltán* alkotói attitűdjét: nem csupán irodalmi érték, hanem társadalmi felelősségvállalás is vezérli munkáit.

A kötet verseit olvasgatva az első benyomásom az volt, hogy a szerző nem tagadja meg önmagát, magyartanárként kiválóan ismeri a magyar irodalmat, nagyon kedveli a klasszikusokat, sokszor arra építi verseit, hogy a „nagyoktól” idéz verscímeteket, verssorokat. Kihívás, szellemi próba az olvasónak, hogy hány ilyen utalást tud felismerni.

Vannak olyan szerzők, akiknek művei többször is visszaköszönnék a kötetben. A teljesség igénye nélkül neveznék meg néhányat. Az egyik kedvenc *Petőfi Sándor*. Ő nem csupán „lánglelkű nagy dalnok” megnevezéssel szerepel, hanem a *Szeptember közepén*, a *Nemzeti dalocska* *koronavírus idején* és az *Itt van a nőm* című alkotások ihletőjeként is, amikor az eredeti verseket alakította át: „Ülj le, magyar, vár az otthon / Helyzet van a vírusfronton”

A másik sokszor felbukkanó példa *Ady Endre*: az eltévedt lovas, az őrző a vártán, a szívében virágot növesztő művész, aki az elbocsátó üzenetét küldi, aki az Úrhoz szól könyörögve „vak ködben kóborog” (*Szonett torzó*).

József Attila soraival visszhangoznak, amikor ezeket olvasuk: „Te gyöngyos vagy a keblemen / Én ráfröccsenő sár vagyok” (Ének), „Én annak írom versemet / Akit már senki nem szeret” (Tükörbe néző angyalok), „Kiterítenek úgyszólván” (Mi a baj?), „Sírod helyén a gaz kinő” (Két évszám közötti üzenet). *Babits* és *Kosztolányi* külön-külön, illetve egy versbe

Libor Zoltán

remixelve is felbukkan. „Mikor kezdődött, véget ér? ... / Mért van élet, mért van halál?” (*Bor az asztalon*), „Fehér papírra írni hófehér lúdtollal / fekete tintájú szavakat” (*Hattyúszárnyad és bolondod*), „Csak én bírok versemnek hőse lenni / Bús férfiként panaszkodni halkán” (*Babits Dezső feat. Kosztolányi Mihály: Rév X*)

Radnóti Miklós Nem tudhatom című verse több alkotásban is előfordul, az ismert költemény sorait más költők idézeteivel is öszszeszedve: „Fatörzsből gyöngye ág, ez vagyok itthon én / Kis testem még hangtalan vacog / Tükörképem is sárkányfog vetemény / Hányástól büzlők a körüti hajnalok” (*Virrasztó éji felleg*).

Pilinszkyt idézi „a villany a folyosón égve vár” (*Meztelen angyal*), *Szabó Lőrincet* „Álmomban egy róka voltam / Gondolta a lány.” (*A lány, a róka és a férfi*), *Kosztolányi és Márai Halotti beszédét* „Az élet olyan egyszeri / Nem lesz utánunk semmi se /

A költő főszerkesztőnk társaságában kötetének bajai bemutatóján (szeptember 19.)

Se isteni, se emberi” (Két évszám közötti üzenet), Karinthyt a „Nem mondhatom el senkinek / Elmondom hát a nagyvilágnak” (Sötét van benne, és hideg).

És végül egy kortárs, aki szintén többször fordul a „nagyokhoz”, Varró Dániel szójátékaira ismerhetünk: „Most itt állok ki józanítva / mint tinó a tilóra bízva” (Relatív).

Olyan is előfordul, hogy a vers címében nevezi meg az ihletet adó szerzőt vagy művet: Shakespeare-t, Cseh Tamást, Faludyt, vagy az első magyar musical, A képzelt riport egy amerikai popfesztiválról Adamis Anna által írt dalszövegét; Cyrano de Bergerac orrmonológja Az elutasítás monológjaként köszön vissza: „Ez így szimplán hangzik, így nincsen hatása! / Mondhatta volna szebben, drága hölgyem!”

Az irodalom mellett a filmművészet kap helyet A kutya éji daláról szól a hír. versben. Ismert magyar filmek címei alkotják a szöveget: „Simon mágus a körhintán repül”.

Libor Zoltán költészettani ismereteit is megcsillogtatta a kötetben: különböző műformákban (szonett, rondó, ballada), gazdag rímtechnikával, az ismétlések változatos fajtáival, szabályos és szabálytalan versformákkal, írásjelekkel vagy azok használata nélkül, változatos szókinccsel formálta meg verseit. Nagyon kedveli a szójátékokat. Ez fellelhető a kötet ciklusainak megnevezésében pl.: Parafrász(is), vagy a Szótagsorolónak elnevezett részben. Itt több olyan szóra, szótagra találunk, amelyeknek jelentés-

határaival játszva hozza létre a verset. Ilyen szavak az álom, a lapos, a külön, a határ: „Átlépek minden határon / Határon túli leszek / Saját határtalanságom / Alanya, határeset.” (Határeset). Nyolc sor című versében a szóhatárok váltogatása alkotja a művet: „Társadalom. Társ a dalom.”. Az impresszionista stílust és Kosztolányit, Babitsot idézve játszik el a színekkel és a népvnevekkel: „Bánatfekete éjszaka / Tündérek arany szép szava” (Szín/játék), „Az utolsó mohikán / Tolldí-sze sincs, proli tán” (Nép/rajz)

Miről szólnak ezek a versek? A kötet első ciklusának (Szonettek önmagamról) címe nevezi meg talán a legfontosabbat, – a vágy és a valóság ellentétét: „Költő vágytam lenni, / ... És mi lett belőlem, szürke hivatalnok... / frankokfai akták.” (A bolgár tornasor), a többiek és az én különbözőségét, a látszat és a mélység összeegyeztethetlenségét. A másik fontos téma a szerelem: a vágyott, az ábrándozó, az elutasított, a beteljesült. Ugyanazt a témát sokféle stílusban, szókinccsel szólaltatja meg az Elhagyott világok ciklus verseiben. A Kisember-kesergő költeményei a „Feszült lett a világ, pattanó csupasz ideg” (Alapzaj és téboly) életérzést részletezi: a mindennapok létkérdéseit, amelyekre nincsenek válaszok; a fogyasztói társadalom (vagyis társad a lom) átveréseit; a parkolás nehézségeit; az értékválságot.

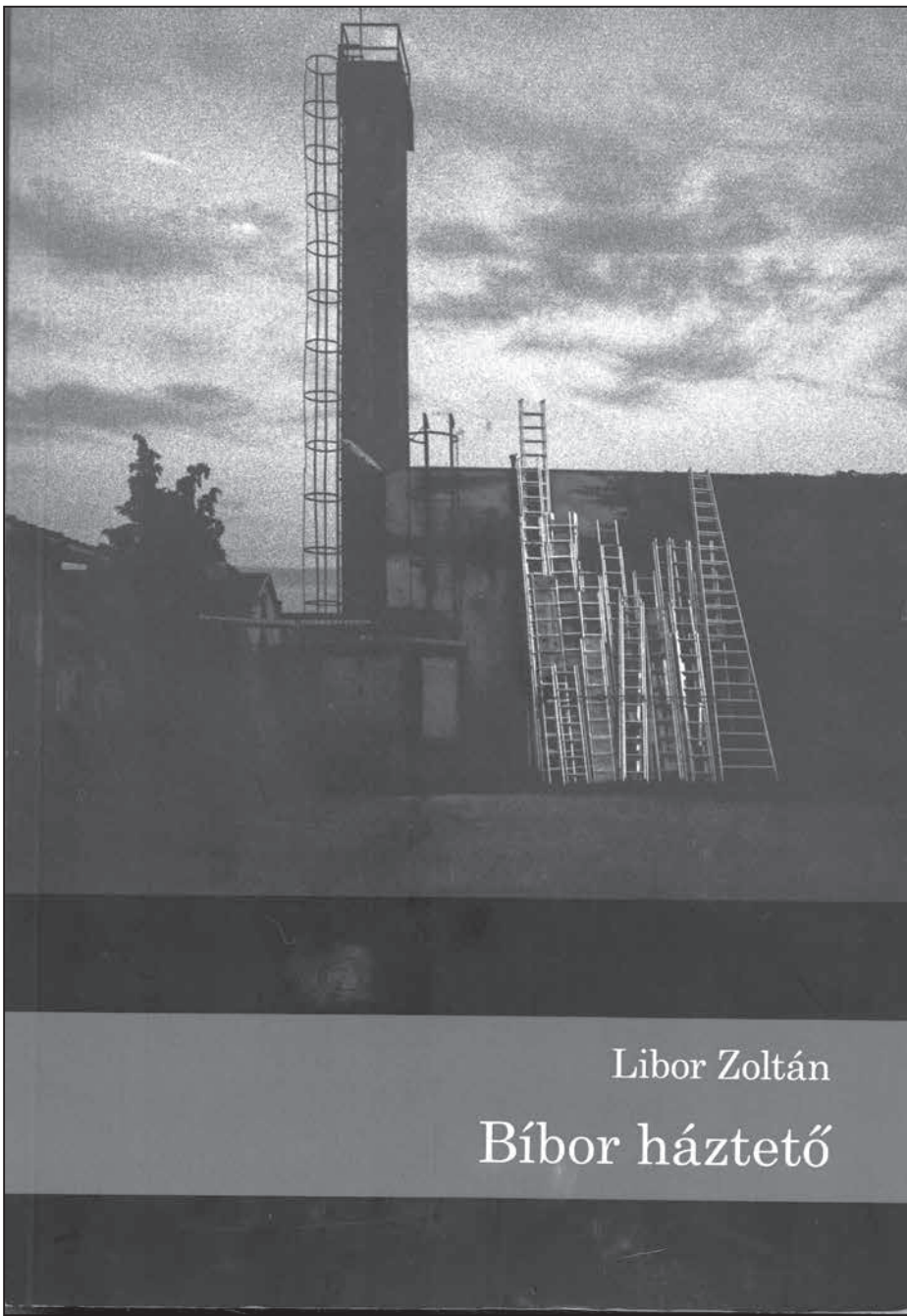
„Itt értelmi hiányokat / Elfedni erény, nem hiba.” (Nincs kiért és nincs minek)

„A megkínzott lélek csendben mérlegel / Poharunk félig üres vagy tele / Így vagy máshogy lenni, mi döntjük el” (Mi döntjük el)

És a kikerülhetetlen virtuális világ is helyet kap a kötetben: a Szájbergerek dala és a Szájbergiccs c. versekben: „Hogy ki vagyok onnan tudom / Ha elolvasom a facebookon / Identitásom nem lelem / Csak a jó messengeren”.

A kötet utolsó három versciklusának címei is arra utalnak, hogy szándékosan idézi fel a múltat. Nemcsak az irodalom nagyjait, hanem a történelmet is. Ezekből szándékosan nem hoztam példákat, meghagyva a felfedezés örömét.

Ajánlom mindazok figyelmébe Libor Zoltán költeményeit, akik szeretik a verseket, akik szeretik a szellemi kihívásokat, akik a ma emberének problémáival, nehézségeivel küzdő, azokon felülemelkedő gondolatokat keresnek. (Libor Zoltán: Bíbor háztető. Magánkiadás. Kecskemét, 2025) ■

Libor Zoltán
Bíbor háztető

A Bajai Színtársulatok évadtervei, 2025/26

BAJAI SZÍNHÁZÉRT ALAPÍTVÁNY

Bajai Fiatalok Színháza

2025/2026

30.
Jubileumi
évad

2025. szeptember – 2026. június

MENNYI?! 30!!

podcast sorozat a társulat tagjaival (BaFiSz YouTube csatornája)

2025. szeptember 26., 27., 28.,
november 14., 15., 16., december 27., 28., 29.

VALAHOL EURÓPÁBAN

musical két felvonásban (Bajai Városi Színház)

2025. október 10., 11., 12.

II. BAJAI JAZZÓSZ

jazzfesztivál (Turisztikai Központ)

2025. október 29.

PARASZTOPERA

az SZFE V. éves zenés színész osztályának vendégjátéka
(Bajai Városi Színház)

A műsorváltoztatás jogát fenntartjuk!

2026. március 20., 21., 22.,
április 9., 10., 11., május 28., 29., 30.

SZÉP NYÁRI NAP

Neoton-musical két felvonásban (Bajai Városi Színház)

2026. április 25., 26.

30. JUBILEUMI GÁLA

zenés gálaműsor két felvonásban (Bajai Városi Színház)

2026. június 4., 5.

FORGÓSZÍNPAD

a Bajai Színistúdió évadzáró vizsgaelőadása (Bajai Városi Színház)

2026. június 13.

MENNYI?! 30!!

a podcast sorozat záró zenés estje (Bajai Városi Színház)

„Kapcsolódj Ki/be”

Rábl Színpad és Zenei Közösség - Színházi évadterv 2025/2026

szeptember

Könnyűzenei Piknik IV.

élőzenés dalok és hangulatok a
naplementében

október

Szépség - Szörnyeteg

kortárs táncjáték felnőtteknek és nagy
gyerekeknek

november

Kék örvény legendája (ism.)

fesztiváldíjas kamaradráma két
kamasz találkozásáról

február

Egy nappali, két igazság, nulla kompromisszum

páros impro komédia párok életéből

március

Beszélnek a néma tükrök
színházi monológok a színházi
világnap alkalmából

április

Rejtő Jenő: A jutalomjáték
bohózat színpad nélkül maradt
színészekről

május

Kamarajáték - fesztiváldarab
még nem derült rá fény, egyelőre
titok... nekünk is...
www.rablszinpad.hu

Baja, Belvárosi Közösségi Ház

Kedvenceink másképpen

Szünder Dezső

■ E havi írásom témája két olyan étel, mely a hazai háztartásokban nagy népszerűségnek örvend. Ez a két fogás egyszerűsége okán tett szert sikerre. Bár nem igazán mondhatom el magamról, hogy a konyhában rajonganék az olyan típusú receptekért, melyek neve „... újragondolva”, vagy „... kicsit másképp”, de vannak azért kivételek, mint ahogyan az alábbiakban jól látható és olvasható lesz. Nekem a lángos sajtos, tejfölös, esetleg mindkettő a rengeteg fokhagyma mellett, a nutellástól viszont a víz is kiver – hát, nem vagyunk egyformák. A napokban azonban szembejött velem két olyan ötlet, melynek megvalósításában láttam fantáziát, és utólag el kell ismernem, nem bántam meg a belefektetett energiát, időt. Sőt, továbbmegyek, ez a két étel bármelyike egy hétvégi vagy ünnepi asztalon is megállja a helyét!

Ha a fentiek alapján tippelni kellene a Kedves Olvasónak, vajon most mire gondolna? Ez érdekelne ugyan, ám tartok tőle, erre most választ nem kaphatok. Így aztán nem marad más hátra, jöjjenek a receptek!

Krumplileves

Az egyik, ha nem a legősibb, leghagyományosabb alapanyagunk a burgonya, nem számoltam össze, de hetente biztosan több alkalommal kerül a mi és minden bizonnyal az Önök tányérajaira is. Esszük reggelire omlettben, frittatában, délre levesben, köretként pürének, olajban sütve sült krumplinak, készítnék belőle pogácsát, használjuk saláta-alapanyagként, és még sorolhatnám. Most krumplileves készült belőle, lássuk, hogyan.

Mossunk meg alaposan kb. 600 g krumplit, hámozzuk meg. A héjakat tegyük egy sütőpapírral bélelt tepsibe, és 100 °C-on, szárítsuk 40 percet. Ezután a héjakat tegyük egy kis fazékba, öntsük fel 1 liter hideg vízzel, forraljuk fel, és főzzük 10 percet. Szűrjük le, a levet pedig tegyük félre. Egy közepes méretű fazékban olvassunk fel 3 evőkanál vajat, pároljunk

rajta üvegesre 1 fej apróra vágott vörshagymát. Az utolsó percben adjunk hozzá 4 gerezd apróra vágott fokhagymát is. Ha a hagymák elkészültek, jöhet a 2,3 cm-re vágott burgonya, amivel további 5 percig pirítjuk. Öntsük fel fél liter zöldségalapléval – ennek hiányában egy leveskocka és víz keverékével – és a krumplihéjak főzölevével. Ízesítsük sóval, borssal, 2 db babérlevéllel, főzzük 10 percet. Adjunk hozzá 2 dl zsíros tejszínt, és addig főzzük, míg a krumpli meg nem puhult. Keverjük hozzá 100 g reszelt parmezánt, őrölt szerecsendiót és 1 evőkanál élesztőpelyhet – ez utóbbiról bővebben a recept végén esik szó. A levest turmixoljuk, hozzáadunk 1 citrom kinyomott levét, és ha szükséges, még utóízestjük; ha túl sűrű, akkor vízzel hígítjuk. A levesbetéthez tisztítsunk meg 400 g krumplit, vágjuk 1 cm-es kockákra. Terítsük egy sütőpapíros tepsibe, sózzuk, borsozzuk, szórjuk meg kakukkfűvel, majd keverjük össze 2 evőkanál olajjal. 180 °C-os sütőben süssük 20 percet, többször átkeverve, amíg ropogós nem lesz. Tálaláskor a levest tálba szedjük, megszórjuk a krumplikockákkal és apróra vágott snidlinggel.

Az *élesztőpelyh* nagyobb üzletekben készen kapható termék, de saját otthonunkban töredék áron is előállítható, szavatossági ideje pedig lezárt üvegben szinte korlátlan. A boltban vásárolt élesztőt elmorzsoljuk és 90-100 °C-on sütőben teljesen kiszárítjuk. A folyamat elején kissé nehézkes lesz az átkeverés, de ne adjuk fel, utána már gyorsan elkészül. Ha teljesen kiszáradt, akkor egy mozsárban porrá törjük, vagy kávédarálón alaposan megdaráljuk, majd üvegben tároljuk, lezárva. Figyelem! Az élesztőpelyh nem helyettesíthető szárított élesztővel.

Mučkalica

A szerbek pörköltje nagyban hasonlít a miénknek, mégis egyedi bája, más arca van. Az utólag hozzáadott természetes alapú ecetnek és a sok paradicsomnak köszönhetően

az elkészült étel meglehetősen savas, ám ez abszolút nem zavaró, sőt kifejezetten jól áll neki.

Zsírít melegítünk egy magas falú edényben, és 600 g kockára vágott sertéslapockát megpirítunk rajta rövid idő alatt. Hozzáadunk 1 fej vörshagymát és 3 gerezd fokhagymát apróra vágva, valamint 2 db babérlevelet. 2 perc dinsztelés után mehet bele 3 db apróra vágott paradicsom, 2 evőkanál őrölt paprika és 1 evőkanál majoránna. Felöntjük annyi vízzel, amennyi éppen csak ellepi, felforraljuk, ekkor sózzuk, borsozzuk, majd 15 perc főzés után hozzáadunk még 1 db vastag húsú paprikát felcsikozva. Ezzel a munka dandárjával végeztünk is. Ezek után már csak időre és kellő türelemre van szükség. A pörköltet egy jénaiba, öntöttvas edénybe öntjük – olyat válasszunk, amelynek fedele is van. 100-110 °C-on sütőben lefedve 2-3 órát pároljuk, amíg a hús meg nem puhul. Közben 20-30 percenként keverjük át. A 3 óra letelte után vegyük le a fedőt, a hőfokot emeljük 140-150 °C környékére, és a felesleges nedvességet – ha van – párologtassuk el. Ha mindennel elkészültünk, vegyük ki a tálat a sütőből, a pörköltöz keverjük 2 teáskanál fehérbor vagy almaecetet.

Tálaljuk frissen aprított újhagyma zöldjével, karikára vágott csilivel, esetleg mindkettővel, kínáljunk hozzá friss kovászos kenyeret, savanyúságot és egy pohár könnyed vörösbor.

Jó étvágyat kívánok! ■

